

TÜRKİYE’DE DÜZENLENEN İLK KADIN İKTİSAT SERGİSİ (15-23 Aralık 1932)

Seda BAYINDIR ULUSKAN*

Özet

1929 Dünya Ekonomik Krizi dünyada olduğu kadar Türkiye’de de ciddi iktisadi sorunlar yarattı. Krizi önlemeye yönelik çabalar çerçevesinde ülkenin ekonomik yapısına uygun pek çok tedbir alındı. Bu depresyon yıllarında öncelik verilen konuların başında; ithalatın kısılması, halkın yerli malı üretip tüketmeye teşvik edilmesi ve topluma tasarruf alışkanlığı kazandırılması geliyordu. Halkı tutumlu olmaya ve yerli malı kullanmaya alıştırmak gayesiyle 1929 yılının Aralık ayında *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti* kuruldu. Cemiyet, amacına ulaşmak için uzun yıllar 12-19 Aralık tarihleri arasında “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası” düzenledi. Bilhassa 1930-35 yılları arasında adeta birer kampanyaya dönen bu hafta boyunca okullarda programlar yapıldı, piyesler, oyunlar oynanıp yerli malları satan mağazalar arasında vitrin yarışmaları düzenlendi.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında toplantı ve konferanslar düzenlemenin yanı sıra sergiler de açtı. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 15-23 Aralık 1932 tarihleri arasında Ankara’da, Cemiyet ile İsmet Paşa Kız Enstitüsü tarafından düzenlenen *Birinci Kadın İktisat Sergisi* idi. Sergide, 1928’de açılan ve Cumhuriyet’in ilk kız enstitüsü olan İsmet Paşa Kız Enstitüsünün ürünleri büyük ilgi çekti. Açılışını TBMM Başkanı Kâzım Özalp’in yaptığı sergide Başbakan İsmet İnönü, bakanlar ve milletvekilleri ile pek çok zat hazır bulundu. Enstitü Müdürü Münir Hayri Bey ve öğrencilerinin büyük emek harcadığı ilk Kadın İktisat Sergisi’ni 18 Aralık’ta Gazi Mustafa Kemal Paşa da ziyaret etti. Cumhurbaşkanı, yaklaşık bir buçuk saat kaldığı sergiden büyük beğeniyle ayrıldı.

İsmet Paşa Kız Enstitüsü binasında hazırlanan sergi altı kısımdan oluşmaktaydı. Serginin Kız Enstitüsüne ait olan birinci kısmında; kadınlara mahsus yerli mallardan hazırlanmış çamaşır, elbise, şapka gibi ürünler teşhir edildi. İkinci kısmında Tasarruf Cemiyetinin faaliyetlerine, diğer kısımlarda

* Doç. Dr., Millî Savunma Üniversitesi Hava Harp Okulu Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, İstanbul / Türkiye, suluskan@hho.msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3809-5802

ise yerli mallardan yapılan ürün ve mobilyalarla döşenen bir ev modeli ile Gazi Orman Çiftliği, İpekiş ve Hereke Fabrikası ürünlerine yer verildi. Büyük bir özenle hazırlanan sergi; enstitülü kız öğrencilerin yeteneklerine, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin faaliyetlerine, yerli mallardan ucuz ve güzel neler yapılabileceğine dair gezenlere fikirler verdi ve olumlu bir kanaat oluşturdu.

Bu bildirinin amacı, Birinci Kadın İktisat Sergisi'nin düzenlenme nedenini, detaylarını, toplumsal yansımalarını ve millî iktisat davasında Türk kadınının rolünü ortaya çıkartarak bu alandaki araştırmalara katkıda bulunabilmektir. Çalışmanın ana kaynağını dönemin basını oluşturmakta, ayrıca konuyla ilgili telif eserler ve lisansüstü tezlerden de yararlanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Millî İktisat, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Yerli Malı, İktisat Sergisi.

THE FIRST WOMEN'S ECONOMICS EXHIBITION ORGANIZED IN TURKIYE (December 15-23, 1932)

Abstract

The World Economic Crisis of 1929 created serious economic problems in Türkiye as well as in the world. As part of the efforts to prevent the crisis, many measures were taken in accordance with the economic structure of the country. At the beginning issues that are given priority during these depression years; the reduction of imports, encouraging the people to produce and consume domestic goods, and instilling a habit of saving into society. The National Economy and Savings Society was established in December 1929 to accustom the people to being thrifty and using domestic goods. The Society organized "Savings and Domestic Goods Week" between 12-19 December for many years to achieve its goal. Especially during this week, which turned into almost a campaign between 1930-35, programs were held in schools, games were played, and showcase competitions were organized between stores selling domestic goods.

The National Economy and Savings Society organized meetings and conferences as part of the Savings and Domestic Goods Week, as well as opened exhibitions. One of the most striking examples of this was the *First Women's Economics Exhibition* organized by the Society and İsmet Paşa Girls Institute between 15-23 December 1932 in Ankara. The products of İsmet Paşa Girls Institute, which was opened in 1928 and was the first girls' institute of the Republic, attracted great attention in the exhibition. Prime Minister İsmet İnönü, ministers, deputies and many people were present at the exhibition, which was opened by the Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye Kazım Özalp. On December 18, Gazi Mustafa Kemal Paşa also visited the first Women's Economics Exhibition, where the Director of the Institute, Münir Hayri, and his students made great efforts. The President left the exhibition with great admiration, where he stayed for about an hour and a half.

The exhibition, which was prepared in the İsmet Paşa Girls Institute building, consisted of six parts. In the first part of the exhibition, which belongs to the Institute for Girls; Products such as underwear, dresses and hats made from domestic goods for women were exhibited. In the second part, the activities of the Savings Society, and in the other parts, a house

model furnished with products and furniture made from domestic goods, and the products of Gazi Forest Farm, İpekiş and Hereke Factory were included. The exhibition, prepared with great care, gave ideas to the travelers about the talents of female students from the institute, the activities of the National Economy and Savings Society, and what can be made cheap and beautiful from domestic goods and formed a positive opinion.

The purpose of this article is to contribute to research in this field by revealing the reason for the organization of the First Women's Economy Exhibition, its details, social reflections and the role of Turkish women in the national economy case. The main source of the study is the press of the period. In addition, copyrighted works and postgraduate theses related to the subject are also used.

Keywords: National Economy, National Economy and Savings Society, İsmet Paşa Girls Institute, Domestic Goods, Economics Exhibition.

“Azami tasarruf şiar-ı millîmiz olmalıdır.”¹

Mustafa Kemal Paşa

GİRİŞ

Kapitülasyonlar, ticaret sözleşmeleri, dış borçlar, savaşlar gibi nedenlerden ötürü zamanla ekonomik bağımsızlığını yitiren Osmanlı Devleti’nde; 20. yüzyılın başına gelindiğinde ticaret azınlıkların kontrolüne geçmiş, millî tüccar ön plana çıkarılamamış, modern tarıma geçilememiş, en önemlisi de üretim düşmüş ve köylünün durumu hayli kötüleşmişti. Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı zor savaş koşulları ise durumu daha da ağırlaştırmıştı. Bu da 1914 sonrasında, 1908 Meşrutiyeti’nin gündeme getirdiği milliyetçiliğin de etkisiyle İttihat ve Terakki yönetimini bazı önemli kararlar almaya yöneltmişti. Cumhuriyet dönemi iktisat politikalarına da esin kaynağı olan bu kararlar; kapitülasyonların tek taraflı olarak iptali, yeni bir gümrük tarife yapısının kabulü, 1913’te yerli sanayii desteklemek için çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun kapsamının genişletilmesi ve Osmanlı Devleti’nin dış borçları için yapılan tüm ödemelerinin durdurulup Düyun-ı Umumiyenin faaliyetlerinin askıya alınması idi. Bu kararlar, beraberinde ekonomide kendi kendine yeterlilik, korumacılık, sanayileşme ve en nihayetinde *millî iktisat*² ilkesinin benimsenmesini getirdi.³

İttihat ve Terakki yönetiminin ele aldığı bu konular, Lozan Barış Konferansı sürecinde de konuşulup tartışıldı. Nitekim yapılan uzun görüşme, pazarlık ve tartışmalardan⁴ sonra kapitülasyonlar kaldırıldı. Yeni Türk Devleti’nin 1929 sonrası kendi gümrük tarifelerini belirlemesi ile Osmanlı borçlarının yeniden yapılandırılması karara bağlandı. Lozan Barış Antlaşması ile kazanılan bu hakların⁵ dışında, 1923 ve sonrasında Osmanlı Devleti’nden kalan ekonomik mirasın kötü izlerini silmek ve ekonomik

¹ **Cumhuriyet**, 18 Kânunuevvel 1929, s.1.

² “*İkinci Meşrutiyet’in gündeme getirdiği ulusçuluk*” ile Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olağanüstü koşullar İttihat ve Terakki yönetimini, ülke olanakları ile yetinen ve kendi yağıyla kavru lan bir ekonomi oluşturmak mecburiyetinde bırakmıştır. Bu da onları, savaş yıllarından itibaren piyasanın “*millileştirilmesi*”, ticaretin yabancıların ve gayri Müslimlerin elinden alınarak Müslüman-Türk unsura devredilmesi, satış ve kredi kooperatifleri ile ulusal bankaların kurulması gibi adımlar atmaya yöneltmiştir. İttihatçılar bundan sonra tüm enerjilerini “*Millî İktisat*”ı benimseyip yükseltmeye adanmışlardır. İttihat ve Terakki’nin Millî İktisat politikası için bk. Zafer Toprak, **Türkiye’de “Millî İktisat” (1908-1918)**, Yurt Yayınları, Ankara, 1982.

³ Şevket Pamuk, **Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi-büyüme, kurumlar ve bölüşüm**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2014, s.163-165.

⁴ Detaylı bilgi için bk. Sevtap Demirci, **Belgelerle Lozan**, Alfa Yay., İstanbul, 2015.

⁵ Detaylı bilgi için bk. **Lozan Barış Antlaşması-Tutanaklar-Belgeler**, Çev. Seha L. Meray, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2001.

kalkınmayı sağlamak amacıyla daha pek çok hamle yapıldı. Bu bağlamda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhuriyetin ilanını dahi beklemeden attığı ilk adım bir iktisat kongresi toplamak oldu. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi ile yeni devletin ekonomi politikasının belirlenmesi ve tam bağımsızlık konusundaki kararlılığın tüm dünyaya gösterilmesi amaçlandı. Nitekim kongrenin açılış konuşmasında Mustafa Kemal Paşa da tam bağımsızlığın “*millî egemenlik*” ve “*iktisadi egemenlik*” olmak üzere iki düsturu bulunduğunu, fakat bu mukaddes ve azametli hedeflerin kâğıt üstündeki düsturlar, arzu ve hırslarla değil ekonomiyle gerçekleştiğini, o yüzden de siyasi ve askerî zaferlerin iktisadi zaferle taçlandırılmasının⁶ elzem olduğunu vurguladı.

Atatürk ve İnönü'nün “*mutedil devletçilik*” olarak tanımladığı kalkınma modeli⁷ doğrultusunda, konferanstan sonra Yeni Türk Devleti'nin öncelik verdiği konuların başında halkın ekonomik durumunun düzeltilmesi, yoksulluktan kurtarılması ve üretimin artırılması geldi. Bunu, köylünün üzerinde büyük yük oluşturan aşar vergisinin 17 Şubat 1925'te kaldırılması izledi. Ülkedeki demiryolu ağı güçlendirilip millileştirildi. Yine hayvancılığın ve ormancılığın geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınırken, ekonomik kalkınmanın bel kemiği sayılan sanayileşme konusunda da hızlı ve önemli adımlar atıldı. Türkiye İş, Sanayi ve Maadin bankalarının kurulması, 28 Mayıs 1927'de 15 yıllığına yeniden Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yürürlüğe konarak sınai yatırımlar konusunda sanayicilerin özendirilmeye çalışılması bu adımların başında geldi.⁸

1929 yılına kadar tarımdan sanayiye, bankacılık sektöründen ulaşıma kadar hemen her alanda sıkıntılar aşılmaya, yasal düzenlemeler yapılmaya çalışıldı. Fakat “*Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan temel dengesizliklerin aşılammaması ve gelişmiş ülkelerdeki hatalı iktisat politikaları nedeniyle, dünya ekonomisi 1929 yılından itibaren ciddi bir bunalıma sürüklendi. Önce Wall Street'de borsanın çökmesi, daha sonra da ülkelerin para politikalarındaki hataların etkisiyle derinleşen bunalım, uluslararası koordinasyonun olmaması nedeniyle süreklilik kazandı.*”⁹ 1929 yılında patlayan bu kriz, tüm dünyada olduğu gibi yeni kurulmuş Türkiye

⁶ A. Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara, 1981, s.251.

⁷ Mustafa Aysan, *100. Doğum Yıldönümünde Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, Es Yay., İstanbul, 1980, s.47.

⁸ Vahdettin Engin, “Osmanlı'dan Günümüze Türkiye Ekonomisi”, *Modern Türkiye Tarihi*, Editörler: Süleyman Beyoğlu-Ali Satan, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 2014, s.177-180.

⁹ Pamuk, *age.*, s.185.

Cumhuriyeti'nde de ciddi sorunların yaşanmasına yol açtı. Oysaki devlet yönetimi 1929 yılı için hayli iyimserdi. Çünkü Lozan Barış Antlaşması'nda getirilen bazı kısıtlamalar¹⁰ bu yıl içinde kalkacaktı. Böylece devlet, ekonomi konusunda kendi kararlarını özgürce alabilecek, dış ticaret ile gümrüklerini düzenleyebilecekti.¹¹ Ayrıca, Osmanlı borçlarının ilk taksidinin ödenmeye başlayacağı yıl da 1929 idi. Fakat sonuç beklenildiği gibi olmadı. İki dünya savaşı arası döneme denk gelen bu krizle birlikte, en başta tarım ürünleri olmak üzere hammadde fiyatları hızla düşmeye başladı.¹² Bunun üzerine çoğu ülke krizin etkilerini azaltmak amacıyla develüasyona başvurarak mal stoklarını eritmeye, gümrük oranlarını yükseltmeye, ithalatı kısıtlayıp yerli üretim ile tüketimi özendirmeye ve yerli mallarını yabancı mallara karşı korumaya yöneldi.¹³

Dünyanın karşı karşıya kaldığı bu ekonomik sıkıntı üzerine Türkiye'de de krizi engellemeye yönelik benzer tedbirler alındı. Buhranın etkisini kontrol altında tutabilmek amacıyla millî bir iktisat politikası benimsendi. Öncelik verilen hususlar ise Türk Lirasının sterlin karşısında değer kaybını önlemek, halkı tasarruf yapmaya ve yerli ürünler kullanmaya teşvik etmek oldu. Çünkü Türk Lirasındaki düşüşün nedeni dış ticaret açığı olarak görülmüş, açığı kapatma yolunun da ithal edilen tüketim maddelerinin kısıtlanmasından geçtiğine karar verilmişti.¹⁴ Nitekim Türk Lirasının değer kaybı üzerine Başvekîl İsmet Paşa da 12 Aralık 1929'da Meclis'te yaptığı konuşmada, liranın değer kaybının nedenlerini uzun uzadıya anlatmış ve alınması gereken tedbirler konusunda şunları söylemişti:¹⁵

*... Şimdi iktisadi açığın girift olan, güç olan
asıl millî kısmına geliyorum. Devlet hayatında
olduğu gibi millet hayatında da kendi membama,
yani istihsaline kifayet etmek endişesi; işte asıl*

¹⁰ Lozan Barış Antlaşması'na ekli Ticaret Sözleşmesi'ne göre Türkiye, 24 Ağustos 1929 tarihine kadar bazı ülkelere 1 Eylül 1916'daki Osmanlı gümrüklerini uygulamayı kabul etmekteydi. Ayrıca, belli istisnalar dışında yurda mal sokmamak ve çıkarmamakla da yükümlüydü. Bk. **Lozan Barış Antlaşması-Tutanaklar Belgeler**, Çev. Seha L. Meray, İkinci Takım, C II, Yapı Kredi Yay., Ankara, 2001, s.72-81.

¹¹ Bilsay Kuruç, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987, s.34.

¹² Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yay., İstanbul, 1993, s.36, 48.

¹³ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yay., Ankara, 1983, s.28.

¹⁴ Doğan Duman, "Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C I, S 2, İzmir, 1992, s.128-129.

¹⁵ İsmet İnönü'nün "Millî Para Hakkında" yaptığı 12 Aralık 1929 tarihli konuşma için bk. **İnönü'nün Söylev ve Demeçleri-T.B.M. Meclisinde ve CHP Kurultaylarında (1919-1946)**, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946, s.207-208.

büyük tedbir budur. Millet kendi istihsalinden fazla sarfetmiyecek kanaatkâr bir hayata girmek mecburiyetindedir...Bin belâya karşı koyan, bin musibeti ezip yenmek ile meydana çıkan millî mevcudiyet mahza millî maişeti tanzim edememek yüzünden tehlikeye düşürülmeyecektir... Akli eren bütün vatandaşların şuurunu uyandırmak ve bu uğurda devletin bütün kuvvetlerini harekete getirmek katî kararımızdır.

Bu politika beraberinde yeni kurumların ortaya çıkmasına yol açtı. Bunlardan biri de *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti* idi. Cemiyet, “Millî İktisat” bilincinin güçlendirilmesi ve halkın yerli malı kullanmaya teşvik edilmesi amacıyla 14 Aralık 1929 tarihinde Ankara’da kuruldu.¹⁶ Mustafa Kemal Paşa’nın himayesi ve TBMM Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa’nın başkanlığında kurulan cemiyetin kurucu üyeleri; TBMM Başkan Vekili Hasan (Saka), milletvekilleri Saffet (Arıkan), Yusuf Kemal (Tengirşenk), Celal (Bayar), Mustafa Rahmi (Köken), Reşit Saffet (Atabinen), Dr. Fuat (Umay), Besim (Atalay) ile Ziraat Bankası Genel Müdürü Şükrü (Ataman) ve Emlak Bankası Genel Müdürü Hakkı Saffet (Tan) Beyler idi. Bu arada Mustafa Rahmi (Köken) Cemiyetin Genel Sekreterliğine, Vedat Nedim (Tör) de Müşavir Müdürlüğüne atanmıştı.¹⁷

Nizamnamesine¹⁸ göre cemiyetin ana amaçları;

- “1. Halkı israfla mücadeleye, hesaplı, tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak,
2. Yerli malları tanıtmak, sevdirmek ve kullandırmak,
3. Yerli malların miktarını yükseltmeye, metanet ve zerafet itibariyle hariçteki mümasili mallar derecesine getirmeye fiyatlarını ucuzlatmaya çalışmak,
4. Yerli malların sürümünü arttırmak idi”.¹⁹

¹⁶ “Millî tasarruf-Ankara’da bir cemiyet teşekkül etti...”, *Cumhuriyet*, 14 Kânunuevvel 1929, s.1.

¹⁷ Madde 1 ve 2 için bk. *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1929; Doğan Duman, *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990, s.48.

¹⁸ Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi, belediyelere ve CHP Parti Müfettişlerine de gönderilmiştir. Bk. *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490-1.0-0/1-3-16.

¹⁹ *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyet Nizamnamesi*, s.3-4.

Aslında halka tutumlu olmayı, tasarruf yapmayı ve yerli malı kullanmayı özendirme çabası Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde gündeme gelmişti. Özellikle 1908 sonrası yaşanan dönüşümle Millî İktisat görüşü ön plana çıkmış, hatta 1912’de *İstihlak-ı Umumiye-i Tensik ve Menafi-i Milliye-yi İktisadiyeyi Müdafaa* adlı bir cemiyet dahi kurulmuştu. Cemiyetin amacı, yerli ürünlerin tüketimini sağlamak ve halkı tasarrufa alıştırmaktı. Bu manada, adı geçen cemiyetin Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetine model oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat bu çalışmalara ve yapılan propaganya rağmen o günlerde tasarruf ve yerli malı kullanımı konusunda istenen sonuç alınamadı. Cumhuriyet öncesi, “yerli malı ideali”nin oluşmamasının en büyük nedeni ise piyasada halkın ihtiyaçlarının pek çoğunu karşılayacak yerli malın bulunmayışı idi.²⁰

Özel bir kurum olarak örgütlenen Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti²¹ kısa süre zarfında başta Ankara ve İstanbul olmak üzere pek çok yerde açılan şubeleri sayesinde hızla ülke çapında etkin hale geldi.²² Amaçlarını gerçekleştirip başarılı çalışmalar yapabilmek amacıyla Cumhuriyet Halk Fırkası başta olmak üzere²³ Türk Ocağı, Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer, Türk Tayyare Cemiyeti gibi birlik ve teşekküllerle sürekli iş birliği içerisinde oldu. Cemiyet bünyesinde ayrıca, amaçlarını halka daha kolay duyurabilmek ve etkili olabilmek için bir “Neşriyat ve Propaganda” komitesi de oluşturuldu. Bu komite, “*yerli ürünler hakkında hazırlanmış filmleri sinemalarda halka gösterecek, tasarrufa ait atasözlerini belirleyerek günlük gazetelerde yayınlatacağı. Bundan başka çeşitli zamanlarda afişlerle, halk tasarruf ve iktisada teşvik edilecek, aile bütçesi hakkında eserler yazılacak ve broşürler yayınlanacaktı.*” Neşriyat ve Propaganda Komitesi, her yıl düzenlenmesi kararlaştırılan Tasarruf ve Yerli Malları Haftası için gerekli hazırlıkları yapmakla da yükümlüydü.²⁴

²⁰ Duman, agm., s.132-133.

²¹ Cemiyetin ismi, dil devrimi sonrası “Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu” olmuş, bu durumun yasallaşması ise 28 Haziran 1938’de gerçekleşmiştir. 29 Aralık 1947’de yapılan son değişiklikle de “Millî Ekonomi ve Artırma Kurumu” adını almıştır (Erdoğan Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004, s.9-10).

²² Cemiyetin kuruluşundan sonraki birkaç ay içinde 273 şubeye ulaştığına dair bk. Aysan, **age.**, s.47.

²³ CHF Genel Sekreterliği de parti teşkilat ve mensuplarının Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin çalışmalarına yardımcı olması hususunda büyük hassasiyet göstermiştir. Örneğin Parti Genel Sekreteri Recep (Peker) Bey 15 Ekim 1931 tarihinde tüm vilayet ve kazalara gönderdiği yazıda; Cemiyet gayelerinin CHF gayelerinin içinde olduğunu, Fırka programının “*fert ve aile hayatında tasarruf fikrini yerleştirmeyi*” prensip olarak kabul ettiğini, bunun için de tüm teşkilatların Cemiyet şubeleri ile sıkı temasta bulunarak onların faaliyetleriyle yakından ilgilenmelerini, Tasarruf Haftası’ndaki mesailerinde de Cemiyet çalışanlarını himaye ve takviye etmelerini istemiştir. Bk. **BCA**, 490-1-0-0/2-7-18.

²⁴ Duman, agm., s.136.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, en önemli misyonu olan halkı tutumlu yaşamaya ve yerli malı tüketmeye özendirmek amacıyla uzun yıllar boyunca *Tasarruf ve Yerli Malları Haftası* düzenledi. Hafta boyunca yürütülen kampanyanın ana amaçları ise şunlardı:

- “1. Tüketimi yerli mallara yöneltmek,
2. İthalatı azaltmak, dış ticaret açığını azaltmak ve Türk Lirasının dış değerindeki düşmeyi önlemek,
3. Yerli üretimi canlandırmak,
4. İhraç edilebilecek mal fazlaları yaratmak,
5. Yatırımlar için sağlıklı kaynak sağlamak suretiyle kalkınmayı hızlandırmak,
6. Küçük tasarrufları, yatırım sermayesine dönüştürebilmek için bir finansal alt yapının kurulmasını sağlamak.”²⁵

İlki 12-19 Aralık 1930’da kutlanan Tasarruf ve Yerli Malı Haftası, Merkez Şube ile vilayetlerdeki diğer şubelerin hazırladığı etkinlik programı çerçevesinde icra ediliyordu. Şöyle ki yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda her yıl 12-19 Aralık tarihleri arasında adeta bayram havasında kutlanan hafta süresince, bir taraftan halkta tasarruf bilinci ve alışkanlığı kazandırmak amacıyla çarpıcı sloganlar²⁶ kullanılarak tasarruf progopandası yapılırdı diğer taraftan da yerli ürünleri halka tanıtabilmek için eğitici yazılar yayımlanarak²⁷ halkın rahatça göreceği yerlere afişler asılırdı. Cemiyetin faaliyetlerinin halka duyurulmasında, 1930-1936 yılları arasında aylık olarak yayımlanan *İktisat ve Tasarruf* isimli dergi de önemli bir rol oynadı.²⁸ Yine yerli ürünlerin miktarını, kalite ve pazar paylarını artırmak amacıyla yurt içi ve dışında çeşitli etkinlikler düzenlendi. Bunun en somut örneği 1930 Sanayi

²⁵ Tekeli-İlkin, *age.*, s.94; Duman, *agm.*, s.138.

²⁶ Örneğin “Yurttaş!. Yerli malı savaşında sonuna kadar ön safta kalmağı ahlak edin. Yerli malı, yurdu malı, herkes onu kullanmalı”, *İktisat ve Tasarruf*, No.10, Eylül 1932’den naklen Duman, *agm.*, s.138.

²⁷ Örneğin Ankara Ticaret Mektebi Müdürü Şevket Süreyya (Aydemir) tarafından, *Mektep Kooperatifçiliği ve Tasarruf Terbiyesi, Halk İçin İktisat Bilgisi ve Türkiye Ekonomisi* adlarıyla hazırlanan kitaplar ile aynı amaç doğrultusunda “Vatandaş Hesabını Bil!” sloganıyla, *Hesabını Bilenin Defteri* adıyla basılan defterler vasıtasıyla tasarruf ve yerli malı konusuna yönelik bir bilinç oluşturulmaya çalışılmıştı. Sema Yılmaz Genç, “Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Maddesi”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-iktisat-ve-tasarruf-cemiyeti/>, Erişim tarihi: 11 Mart 2023.

²⁸ Cemiyetin yayın organı olan *İktisat ve Tasarruf* aylık bir dergiydi. Daha ilk sayısında, “İlk hedef: Akdenizdi... İkinci hedef: İktisat” başlıklı bir makale yayımlayan dergi, hemen her sayısında Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında yapılan kutlamalara geniş yer ayırmıştır. Dergi, 1936 yılından sonra *Ulusal Ekonomi ve Artırma* adıyla yayımlanmıştır (Duman, *a.g.t.*, s.69).

Kongresi ile 1931 Ziraat Kongresi idi. Söz konusu kongrelerde, dönemin sanayi ve ziraat uzmanları toplanmış ve bu alanlarda gelişmenin yolları aranmıştı. Kongreler sonunda hazırlanan raporlar da Cemiyet tarafından basılmıştı.²⁹

Başbakanın geleneksel açış konuşmasıyla başlayan Tasarruf Haftası içinde, basında kamuoyuna yönelik “*Atatürk ve çevresinin tasarruf konusunda halka örnek uygulamaları*” haber yapıp konuyla ilgili şiir ve sloganlara yer verilirken, radyoda da başta dönemin İktisat Bakanı olmak üzere diğer bakanlar ile üst düzey yetkililerin yerli malı ve tasarrufa ilişkin konuşmaları yayınlanırdı. Keza yine çalışmalara ciddi destek veren Maarif Vekâletinin talimatları doğrultusunda okullarda tasarrufa ve yerli malı kullanımına yönelik piyesler oynanıp şiir ve kompozisyon yarışmaları düzenlenirdi. Yerli malları satan mağazalarda indirimli satışlar yapıp vitrin müsabakaları tertip edilmesi de haftanın renkli aktiviteleri arasındaydı.³⁰

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında toplantı, yarışma ve konferanslar düzenlemenin yanı sıra sergiler de açtı. Bunlardan bazıları; İstanbul’da 1929-1938 yılları arasında düzenlenen *Yerli Malları Sergisi*, *Millî Sanâyi Numûne Sergisi*, *Ziraat Teknik Sergisi*, *On Yıl İktisat Sergisi* vs. idi.³¹ Ankara, İstanbul, Bursa, Adana gibi belli başlı şehirlerde açılması gelenek haline gelen bu sergiler vasıtasıyla yerli ürünlere olan ilgiyi artırmak, halkı aydınlatmak ve en mühimi de bir tüketim bilinci oluşturmak hedeflendi. Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası münasebetiyle açılan sergilerin en çarpıcı ve nadir örneklerinden biri de 15-23 Aralık 1932 tarihleri arasında Ankara’da, Cemiyet ile İsmet Paşa Kız Enstitüsü tarafından ortaklaşa düzenlenen *Birinci Kadın İktisat Sergisi* idi. Açılışını TBMM Başkanı Kâzım Paşa’nın yaptığı, Başvekil İsmet Paşa, vekiller, milletvekilleri ile pek çok zatın hazır bulunduğu ilk Kadın İktisat Sergisi’ni 18 Aralık’ta Gazi Mustafa Kemal Paşa da ziyaret etti.

Dönemin ekonomi politikasına hizmet eden ve alanında bir ilk olan bu önemli sergiye, konuyla ilgili yapılan çalışmalarda ya birkaç cümleyle değinildiği ya da hiç yer verilmediği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı ise ülkemizde ilk, dünyada ise on altıncısı yapılan Kadın İktisat Sergisi’nin

²⁹ Duman, agm., s.138-139.

³⁰ Duman, agm., s.136-137; Genç, “Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Maddesi”, *Atatürk Ansiklopedisi*.

³¹ Cemiyetin düzenlediği sergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Aysu Özçaylak, *Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Yerli Malı Politikaları ve Uygulamaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2017, s.125-133.

düzenlenme nedenini, detaylarını, toplumsal yansımalarını ve en önemlisi de millî iktisat davasında Türk kadınının rolünü ortaya çıkartarak bu alandaki araştırmalara katkıda bulunabilmektedir. Çalışmanın ana kaynağını dönemin basını oluşturmakta, ayrıca konuyla ilgili telif eserler ve lisansüstü tezlerden de yararlanılmaktadır. Metinde ilk olarak, sergi öncesi başlayan önemli bir kutlamaya, üçüncü yılına giren Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamalarına değinilmekte, ardından da bu kutlamalar kapsamında düzenlenen Birinci Kadın İktisat Sergisi'nden bahsedilmektedir.

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları (12-19 Aralık 1932)

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın üçüncüsü, 12-19 Aralık 1932 tarihleri arasında tüm yurttan büyük bir coşkuyla kutlandı. İlk iki yılda olduğu gibi o sene de hafta boyunca yapılacak etkinlikler basında bütün detaylarıyla kamuoyuna duyuruldu. 11 Aralık 1932 günü yapılan haberlere göre hafta, 12 Aralık 1932 Pazartesi günü Başvekil İsmet Paşa'nın yapacağı bir nutukla açılacak, sonra da çeşitli etkinliklerle devam edecekti. Örneğin İstanbul'da, 16 Aralık Cuma günü havanın müsait olması durumunda Kadıköy iskele yakınındaki kumsala, Beyazıt Meydanı'na, Taksim Meydanı'na ve Üsküdar Doğancılar Parkı ve civarına tayyareler tarafından hediyeler atılacaktı. Hediyeler, paraşüt şeklinde renkli ipekli mendillerin ucuna bağlanan kravat, çikolata, fındık, üzüm vs. gibi ürünlerden oluşacaktı. Ayrıca, bu paraşütlerde birer numara bulunacak, onu bulan talihliler ayın 20'sinden sonuna kadar Eminönü Dördüncü Vakıf Hanı'ndaki Ticaret Odasına müracaat ederek hediyelerini alabileceklerdi.

Tasarruf Haftası münasebetiyle halkevlerinde ve radyolarda pek çok konferans verilecek, bazı camilere halkı tasarrufa teşvik edici mahyalar asılacak,³² sinemalarda da konuyla ilgili filmler gösterilecekti. Okullarda yapılacak etkinliklerle ise yönetimleri meşgul olmaktaydı. İlâveten, *Vitrin Yarışması* ile fındık, üzüm, incir, portakal³³ gibi yerli mahsüllerden yapılacak *Tatlı Müsabakası* için de hazırlıklar tamamlanmak üzereydi. Bu arada Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen Tatlı Yarışması'na tatlıcı, muhallebici, helvacı, şekerçi, pastacı, lokantacılar ile ev

³² Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti İstanbul Şubesi, Tasarruf Haftası'nda birkaç mühim caminin minarelerine Cemiyetin belirleyeceği halkı tasarruf yapmaya davet edecek mahyalar asılması için Evkaf Umum Müdürlüğüne başvuruda bulunmuştur. Müdürlük de "çok faydalı" olacağı düşüncesiyle bu müracaatı 26 Kasım 1932 günü kabul etmiştir (BCA, 30-10-0/192-315-10).

³³ *Hakimiyeti Milliye* gazetesi, Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın "üzüm, incir, fındık ve portakal" haftası olduğunu ilan etmiştir ("Yerli Malı Haftası-Yarın Hafta Başlıyor", *Hakimiyeti Milliye*, 11 BirinciKânun 1932, s.1).

hanımları katılabilirdi. Yarışma iki kategoriye ayrılmıştı. 1.Esnaf arasında yapılan yarışmanın birincisine madalya, ikincisine diploma; 2.Halk arasında yapılan yarışmanın birinci ve ikincisine birer kostümlük kumaş veya yerli malından bir hediye verilecekti. Yarışmaya katılacak olanlar hazırlayacakları ürünleri 15 Aralık Perşembe günü sabahdan İstanbul’da Cağaloğlu Halkevi merkezine götürecek, öğleden sonra da ödüle layık görülenler belirlenen jüri tarafından açıklanacaktı.³⁴

İlan edildiği üzere, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’nın üçüncüsü Başvekil İsmet Paşa’nın 12 Aralık 1932 Pazartesi öğleden sonra Ankara Halkevinde yaptığı uzunca bir konuşmayla açıldı.³⁵ İsmet Paşa Kız Enstitüsü öğrencilerinin okuduğu İstiklal Marşı ile başlayan merasimde Meclis Başkanı Kâzım Paşa, vekiller, mebuslar ve kalabalık bir halk kitlesi hazır bulundu. Radyo ile de tüm memlekete neşredilen açılış konuşmasında İsmet Paşa; millî iktisat ve tasarruf mücadelesinin büyük buhranla birlikte ortaya çıktığını, buhranın fertlerin hayatında kazanılandan fazlasını sarfederek artık yaşanılmayacağını gösterdiğini, millet olarak daha ileri gidebilmek için “*millî emniyet, millî tasarruf, millî sermaye*” konularına daha çok önem ve ağırlık verileceğini, en zengininden en fakirine kadar dünyadaki milletlerin bundan sonra yerli malı alıp kullanmaktan başka çarelerinin kalmadığını, bizim de bu yolda yürümek mecburiyetinde olduğumuzu, yiyeceği ve giyeceği yerli malından temin edebilmemiz durumunda Türkiye’nin geleceği seviyeyi tasavvur bile edemediğini söyledi. Konuşmasında tasarruf konusuna da değinen İsmet Paşa, tasarrufun “*teneffüs etmek gibi zaruri bir şart*” haline geldiğini, millî tasarruf hareketinde vatandaşların millî müesseselere mutlaka itimat etmeleri gerektiğini ve millî iktisat noktasından uluslararası bütün sıkıntılara karşı bizim milletçe takınmamız lazım gelen tavrın, “*nefsimize, memleketin iktisadi kudret ve istikbaline itimat ederek çok hevesle çalışmak*” olduğunu ifade etti. Başvekilin açılış konuşmasının en dikkat çekici bölümü ise verilen iktisadi mücadelede en mühim rolün kadınlara düştüğüne yönelik söylediği sözlerdi. İsmet Paşa, bu hususta kadınların yiyecek ile giyeceklerini yerli ürünlerden almayı dava haline getirmeleri durumunda memleketin dışarıdan bir çöp bile almaya muhtaç olmayacağını belirtti. Son olarak konuşmasını, kadınların yerli malı yedirmeyi ve giydirmeyi temin

³⁴ “Tasarruf Haftası Yarın Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 11 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Tasarruf haftası bugün başladı”, **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 4; “Yerli Malı... Gökten Hediye Hâlinde Yağacak”, **Son Posta**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Tasarruf Haftası bugün başladı!”, **Milliyet**, 12 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6.

³⁵ “Hafta Bugün Başvekil Hazretlerinin Bir Nutku İle Açılacaktır”, **Hakimiyeti Milliye**, 12 BirinciKânun 1932, s.1.

etmeleri durumunda memleketin varacağı yüksek ve ileri hedefleri düşünmenin insanın gözlerini kamaştırdığını söyleyerek bitirdi.³⁶

İsmet Paşa'nın alkışlarla kesilen konuşmasını Enstitü öğrencilerinin oynadığı piyesler, monologlar ve millî danslar takip etti. Bunlar arasında Aka Gündüz'e ait bir monolog ve piyes, Vedat Nedim Bey'in *Kumbara* ve *İpekböceği* piyesleri ile Müdür Münir Hayri Bey ve Enstitü öğretmenlerinin katkılarıyla modernize edilen millî danslar izleyenlerden büyük beğeni ve takdir topladı.³⁷ Tören, İktisat Vekili Celal Bey'in müsamerede görev alan öğrencilere birer elbiselik *İpekiş* kumaş dağıtmasıyla son buldu.

Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın ilk günü akşamı radyodan bir konuşma yapan Meclis Bakanı Kâzım Paşa da vatandaşlara yerli malı kullanımının ve tasarrufun öneminden bahsetti. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin başkanlığını da yapmış olmanın gururuyla konuştuğunu söyleyen Paşa, "*Yerli malı kullan!*" şiarının bizde iktisadi bir yükselişin işareti olduğunu, Türkiye'nin bir buhran memleketinden ziyade bir kuruluş, yükseliş ve imar memleketi olarak görülmesi gerektiğini, zaten üç seneden beri bu maksatla çalışmalara devam edildiğini belirterek vatandaşlardan yerli malı kullanmalarını istedi. Tasarruf konusunda ise vatandaşların millî bankalarımıza güvenmeleri ve herkesin bir tasarruf hesabının olması gerektiğinin altını çizdi.³⁸

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası münasebetiyle sonraki günlerde başta Ankara ve İstanbul olmak üzere memleketin her köşesinde etkinlikler tüm hızıyla devam etti. Şöyle ki Darülfünun hocalarından İbrahim Fadıl Bey 13 Aralık 1932 akşamı saat 18.00'de İstanbul Radyosunda tasarruf konulu bir konferans verdi. Keza yine dönemin Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in de aynı akşam radyoda bir konuşması yayınlandı. Reşit Galip Bey konuşmasında, eğitim politikamızın "*millî iktisat terbiyesini*" programının ana prensiplerinden biri olarak saydığını, gençlerimizin kuvvetli iktisadi

³⁶ "Başvekil Hazretlerinin Dünkü Kıymetli Nutku", **Hakimiyeti Milliye**, 13 BirinciKânun 1932, s.1 ve 5; "Millî Haftanın ilk günü-Başvekil İsmet Pş. en mühim vazifenin kadınlara teveccüh ettiğini söyledi", **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 5; "Başvekil Paşanın Nutku", **Son Posta**, 13 Kânunuevvel 1932, s.3; "Tasarruf Haftası Başvekilimizin bir nutku ile açıldı", **Vakit**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1-2; "İsmet Paşanın mühim nutku", **Milliyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.5.

³⁷ "Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Nasıl Açıldı?", **Hakimiyeti Milliye**, 13 BirinciKânun 1932, s.5.

³⁸ "Kâzım Pş. Hz. Dün Gece Radyoda Konuştu", **Hakimiyeti Milliye**, 13 BirinciKânun 1932, s.1 ve 4; "Kâzım Pş. dün gece radyoda bir konferans verdi", **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; "Kâzım Paşanın nutku", **Milliyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.5.

unsurlar olarak yetişmelerinin iyi birer asker olarak yetişmeleri kadar mühim olduğunu vurguladı.³⁹

14 Aralık 1932 Çarşamba günü radyoda iktisat ve tasarruf haftası münasebetiyle konuşma yapan kişi bu kez İktisat Vekili Celal Bey idi. Celal Bey nutkunda; bizdeki tasarruf hareketinin nasıl başladığını, 1928 yılında Türkiye İş Bankasında tasarruf konusunda önemli kararlar alındığını ve o günden bu yana yalnız İş Bankasının vatandaşlara 50.000 adet kumbara dağıttığını anlattı. Konuşmasının sonunda da buhranın tüm beşeriyete elem vermeye devam ettiğini, ne yazık ki memleketin de bu sarsıntuları hissettiğini, ama Türk milletinin bu badireyi metanetle atlatacağını söyledi.⁴⁰

İstanbul'da ise Tayyareci Vecihi (Hürkuş) Bey şehrin semalarında bir uçuş yaparak, üzerinde halkı tasarruf yapmaya teşvik edici ibareler taşıyan ufak kâğıtlar ile hediyeler atarken,⁴¹ Türk Kadınlar Birliği üyesi Aliye Esat Hanım da aynı günün akşamı radyodan tasarruf konusunda uzun bir konferans verdi. Okullardaki etkinlikler çerçevesinde İstanbul'un Aksaray semtinde Yirmi Dördüncü İlk Mektep'te bir yerli malı sergisi açıldı. Maarif Müdürü Haydar Bey'in de hazır bulunduğu serginin bir hafta boyunca açık kalacağı halka duyuruldu. Yine bilumum ilk ve ortaokullarda tasarruf konulu piyesler oynanırken Üsküdar Kız Lisesi konferans salonunda da bir müsamere verildi.⁴²

15 Aralık 1932 Perşembe günü, İstanbul'da Tasarruf Haftasına damga vuran en önemli etkinlik İstanbul Halkevinde düzenlenen Tatlı Müsabakası idi. *Şahıslar ve Müesseseler* olmak üzere iki kategoriye ayrılan yarışmaya

³⁹ “Tasarruf Haftası büyük intibah uyandırıyor!”, **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Maarif Vekili Reşit Galip Beyin Radyodaki Konferansı”, **Hakimiyeti Milliye**, 14 BirinciKânun 1932, s.1 ve 4; “Tasarruf haftası münasebetile-Maarif vekili radyoda bir nutuk söyledi”, **Vakit**, 14 Kânunuevvel 1932, s.2; “Milli Tasarruf haftası devam ediyor..”, **Milliyet**, 14 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6.

⁴⁰ “İktisat Vekilinin Tasarruf ve İş Hakkında Radyoda Konferansı”, **Hakimiyeti Milliye**, 15 BirinciKânun 1932, s.1 ve 4.

⁴¹ Yerli Malı Haftası kutlamalarında Vecihi Bey'in büyük bir özveriyle görev alması, halk arasında “Tasaruf Tayyarecisi” olarak anılmasına neden olmuştur. Onun bu destek ve yardımlarının ardında, 1930 Sanayi Kongresi dolayısıyla Ankara Halkevinde hazırlanan sergide Vecihi Bey'in uçak maketlerine de yer verilmesinin yattığı bilinmektedir. Nitekim anılarında kendisi de bu durumdan bahsetmiş ve Cemiyetin İstanbul Şube Başkanı Daniş Bey'in (Derler) önerisiyle oluşturulan sergide uçak maketlerinin teşhir edildiği köşeden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Özcan Sarıdoğan, **Tasaruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları (1929-1949)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s.53; Vecihi Hürkuş, **Bir Tayyarecinin Anıları**, Yayına Hazırlayanlar: Gönül Hürkuş Şarman, Sevim Hürkuş Maxon, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2022, s.231-232).

⁴² “Haftanın dördüncü günü-İktisat Vekili Celâl Bey dün radyoda şayani dikkat bir hitabe irat etti”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Tasarruf Haftası”, **Son Posta**, 15 Kânunuevvel 1932, s.3; “Yerli vitrinler gezilecek, yemekler ve tatlılar sergisi açılacak”, **Vakit**, 15 Kânunuevvel 1932, s.6.

profesyonel ve amatör çok sayıda kişi katıldı. Yarışmacılar fındık, üzüm, incir, portakal, badem gibi yerli mahsüllerden çeşit çeşit tatlılar hazırlamışlardı. Nitekim Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından seçilen Latife Bekir, Meliha Avni, Aliye Esat, Safiye Hüseyin, Zeynep, öğretmen Sıdika Hanımlar ile Sıhhye Müdürü Ali Rıza ve Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti İstanbul Şube Başkanı Daniş Bey'den oluşan hakem heyetinin yaptığı tadımlar sonuncunda; *Şahıslar* kategorisinde Türk Kadınlar Birliği üyelerinden Zühtü Paşa'nın torunu Emine Saffet Hanım birinciliğe, Türk Kadınlar Birliği üyelerinden merhum İsmail Paşa'nın kızı Seher İsmail Hanım ikinciliğe; *Müesseseler* kategorisinde de Selçuk Hatun Kız Sanat Okulu birinciliğe, Lion Çikolata Fabrikası⁴³ da ikinciliğe layık görüldü. Tatlı yarışmasının sonunda birinci kategoride dereceye girenlere yerli mallardan oluşan çeşitli hediyeler verildi. İkinci kategorinin kazananları ise madalya ile ödüllendirildi.⁴⁴

Millî İktisat ve Tasarruf Haftası'nın beşinci günü, Ankara ve İstanbul'un her tarafında haftanın en zengin programıyla kutlandı. 16 Aralık 1932 Cuma günü Ankara'da izcilerin, öğrencilerin ve esnaf cemiyetlerinin iştirakiyle büyük bir miting düzenlendi. Öğleden sonra Zafer Abidesi önünde yapılan mitingde, Ankara kadınları adına İffet Halim Hanım, gazeteciler namına Neşet Halil Bey, esnaf cemiyeleri adına Sabri Bey, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti namına da Vedat Nedim Bey birer nutukda bulundu. Hatipler konuşmalarında, millî tasarruf ve yerli malları hakkında halkı aydınlatacak izahatlar verdiler.⁴⁵ Aynı günün akşamı Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey de radyoda tasarruf hakkında konuştu. Nutkunda ağırlıklı olarak paranın biriktirilmesi ve harcanması üzerinde duran Yusuf Kemal Bey, “*millî iktisadımızın icaplarına ve hatta millî varlığımızın zaruretlerine göre*” harcama ve biriktirme dengesinin kurulması ile ferdi ve millî ihtiyaçların mutlaka sıraya koyulması gerektiğini söyledi.⁴⁶

⁴³ Yorgi Amaslidis'in oğlu Yani Bey tarafından kurulan *Lion Çikolata Fabrikası*, daha sonra *Melba* ile birleşerek yoluna *Lion Melba Fabrikası* adıyla devam eder. 2011 yılında da *Elit Çikolata* bu markayı devralır. Bk. “Elit Çikolata 1924”, *Yüzyıllık Hikâyeler*, <https://yuzyillikhikayeler.com/tarihi-markalar/elit-cikolata/>, Erişim Tarihi: 18.07.2023.

⁴⁴ “Yerli mahsulattan tatlı müsabakası”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s.5; “Tatlı Müsabakası Büyük Bir Alâka Uyandırdı”, **Son Posta**, 16 Kânunuevvel 1932, s.9; “Dünkü tatlı müsabaka!”, **Vakit**, 16 Kânunuevvel 1932, s. 3; “Tatlı müsabakası”, **Milliyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s.4.

⁴⁵ “Bugünkü Miting-Hakimiyeti Milliye Meydanında Tasarruf Mitingi Var”, **Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s.1; “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, **Hakimiyeti Milliye**, 17 BirinciKânun 1932, s.1; “Ankarada tezahürat”, **Vakit**, 17 Kânunuevvel 1932, s.9.

⁴⁶ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftasında Adliye Vekilinin Konferansı”, **Hakimiyeti Milliye**, 18 BirinciKânun 1932, s.1 ve 5; “Adliye Vekilinin radyodaki konferansı”, **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel 1932, s.6.

Tasarruf Haftası’nın beşinci günü İstanbul’da da hayli hareketli geçti. İlkokul öğrencileri, şehrin muhtelif yerlerinde gruplar halinde ellerinde taşıdıkları tasarruf ve yerli mallara ait pankartlarla dolaşarak yerli malı propagandası yaparken, İstanbul Sanatlar Mektebi öğrencileri hazırladıkları on metre uzunluğundaki propaganda afişini Beyoğlu taraflarında gezdirdiler. Öğleden sonra tayyarelerden Beyazıt, Taksim Meydanı, Kadıköy ve diğer mahallere yerli mallardan hediyeler atıldı. Tayyarelerin belirtilen mahallere hediyeler atacağı önceden ilan edildiği için buralarda geniş bir halk kitlesi toplanmıştı. Nitekim meydanlarda bekleyenlerden Cemiyetin hediye kuponlarını bulanlar Ticaret Odasına giderek kazandıkları ödülleri almak için müracaat etti.⁴⁷

Tasarruf konulu konferansların radyodan yayınlanmasına 17 Aralık 1932 Cumartesi günü de devam edildi. Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya) Bey Ankara Radyosunda verdiği konferansta; yerli malı kullanma davasının aslında memleketin iktisatça gelişmesine, yükselmesine, istiklaline hizmet etme davası olduğunu ve böyle mühim bir davaya karşı candan bağlanmayacak bir Türk vatandaşının olacağını tasavvur dahi edemediğini söyledi. Tasarruf konusuna da değinen Şükrü Bey, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin tasarruf alışkanlığının *millî ahlak* haline gelmesi için çok çalıştığını belirterek 1931 senesi sonunda bankalarda 38 milyon lirayı bulan küçük tasarruf hesapları toplamını en kısa sürede 50 milyon liraya çıkarmayı hedeflediklerini açıkladı. Dâhiliye Vekili konuşmasını, halkı tasarruf yapmaya davet ederek sonlandırdı.⁴⁸

Aynı gün Gazi Terbiye Enstitüsünde de bir müsamere tertip edildi. Müsamerede Maarif Vekili Reşit Galip, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumi Kâtibi Rahmi, Erzurum Milletvekili Nafi Atuf, Maarif Müsteşarı Salih Zeki, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Muamelât Müdürü Vedat Nedim Beyler, maarif umum müdürleri ile öğrencilerin aileleri hazır bulundu. Saat 15.00’te başlayan müsamerede İsmail Hüsrev, muallim Zihni ile Kemal Beyler iktisat ve tasarruf konulu birer konuşma yaptılar. Akabinde de misafirlere projeksiyonla devlet büyüklerinin iktisat ve tasarruf hakkında

⁴⁷ “Millî haftanın Cuması...-Dün mektepliler tezahürat yaptı, tayyarelerden hediyeler atıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Memlekette Tasarruf Haftası-Hafta Memleketin Dört Köşesinde Büyük Tezahürata Vesile Oldu”, **Son Posta**, 17 Kânunuevvel 1932, s.9; “Dün tayyareler İstanbula yerli mallardan hediyeler attılar”, **Milliyet**, 17 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 5; “İpekli mendiller birer paraşüt gibi düşüyor..”, **Vakit**, 17 Kânunuevvel 1932, s.1.

⁴⁸ “Dahiliye Vekilinin Konferansı”, **Hakimiyeti Milliye**, 18 BirinciKânun 1932, s. 1 ve 5; “Dahiliye Vekilinin nutku”, **Cumhuriyet**, 18 Kânunuevvel 1932, s.2; “Tasarruf Haftası münasebetile-Dahiliye Vekilimiz bir konferans verdi”, **Vakit**, 18 Kânunuevvel 1932, s.9; “Bugün son gün ve Dahiliye Vekilinin nutku”, **Milliyet**, 18 Kânunuevvel 1932, s.6.

söyledikleri sözler ile ihracat mallarının yıllar içindeki artışı hakkında bilgiler gösterildi.⁴⁹

18 Aralık 1932 Pazar günü ise bu kez Ankara Halkevinde İsmet Paşa Kız Enstitüsü öğrencileri tarafından bir müsamere düzenlendi. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da sonuna kadar kalarak takip ettiği müsamere son derece başarılı geçti. Gazi Paşa, müsamerenin ardından Maarif Vekili Reşit Galip ile Necip Ali Beylerin refakatlerinde Halkevinin Tarih ve Halk Kütüphaneleri kollarını tetkik etti. Buradan da İsmet Paşa Kız Enstitüsüne geçerek hazırlanan Birinci Kadın İktisat Sergisi'ni gezdi.⁵⁰

O gün Ankara Hukuk Fakültesinde de saat dörtte başlayan ve iki buçuk saat süren büyük bir konferans vardı. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umum Kâtibi Rahmi Bey'in yanı sıra pek çok mebusun, fakülte öğretim üyeleri ile öğrencilerinin de hazır bulunduğu bu toplantıda; İktisat profesörü ve Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey, Prof. Yusuf Akçura ile kız ve erkek öğrencilerden altı kişi tasarrufun önemi ve faydaları hakkında konuştu. 18 Aralık akşamı Millî Müdafaa Vekili Zekâi (Apaydın) Bey de radyodan yaptığı konuşmada, tasarrufun öneminden, bankalardaki tasarruf hesaplarındaki artıştan, yerli malı kullanılmasının lüzumundan söz etti. Konuşmasının bitiminde de millî iktisadımızı temin etmeye muktedir olduğumuzu, bunun için çok çalışmamız gerektiğini söyleyerek artık haraç vermeyeceğimizi belirtti. İlk ve ortaokullarda tasarrufla ilgili kompazisyon yarışması düzenlenirken Türk Talebe Birliğinin yapacağı duyurulan Tasarruf Mitingi'nin ise ay sonuna ertelendiği⁵¹ açıklandı.⁵²

Bu arada merakla beklenen *Vitrin Müsabakası*'nda dereceye girmeyi başaran mağazalar da belli oldu. Bir önceki yıla oranla daha fazla ilgi gösterilen yarışma için Ankara Ticaret Odasının özel olarak hazırlandığı görüldü. Kırk mağazanın başvurduğu başkentteki vitrin yarışması için jüri

⁴⁹ “Gazi Terbiye Enstitüsünde”, **Hakimiyeti Milliye**, 18 BirinciKânun 1932, s.2.

⁵⁰ “Reisicumhur Hz. Müsamere ve sergide..”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 4; “Kız Lisesinde-Reisicumhur Hz. Kız Lisesinin Müsameresini Beğendiler”, **Hakimiyeti Milliye**, 19 BirinciKânun 1932, s.1.

⁵¹ Türk Talebe Birliği'nin ertelenen “Yerli Malı Mitingi” 30 Aralık 1932 günü gerçekleşmiştir. Darülfünun ve yüksekokul öğrencileri tarafından mitingde heyecanlı nutuklar söylenerek yerli malı konusunda nümayişler yapılmıştır (“Yerli malı mitingi”, **Cumhuriyet**, 30 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 2).

⁵² “Tasarruf Haftası bitti-Dün Ankara Hukuk Fakültesinde heyecanlı bir içtima yapıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.1; “Tasarruf Haftası-Ankara Hukuk Fakültesinde bir toplantı”, **Vakit**, 19 Kânunuevvel 1932, s.2; “Tasarruf haftası münasebetile Millî Müdafaa vekili Zekâi Bey bir konferans verdi”, **Vakit**, 19 Kânunuevvel 1932, s.9; “Zekâi Beyin Konferansı”, **Hakimiyeti Milliye**, 19 BirinciKânun 1932, s.1; “Millî tasarruf haftası dün bitti-Millî müdafaa vekilinin nutku”, **Milliyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.6; “Ankara Hukuk Fakültesinde”, **Milliyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.6.

heyeti yaptığı incelemeler sonucunda çok sayıda mağazayı ödüle layık gördü. Bunlardan Mimar Ali Rasim Bey’in “Hacıbektaş Taşı” da denilen zarif bir taştan yaptığı hokka takımı, abajur, bardak, vazo gibi süs eşyalarının teşhir edildiği Ali Rasim Bey’in Vitriini, Şehzadebaşı Şekercisi Vitriini, Azmi Millî Vitriini, Kavaklıdere Şarabı Vitriini, Halk Pasta Salonu Vitriini, Akba Kütüphanesi Vitriini vs. birinci; Yeşil Bursa Şekercisi, İstanbul Pasta Salonu, Atlas Kundura Mağazası, İstanbul Eczanesi vs. ikinci; Hilal Manifatura, İstanbul Şekercisi, Yeni Şark Kundura gibi mağazalar da üçüncü olarak madalya ve diploma almaya hak kazandı.⁵³

İstanbul’da da on sekiz kişiden oluşan jüri heyeti yarışmaya katılan yirmi beş mağazanın yerli mallarla düzenlenmiş vitrinlerini tek tek dolaştı. Yaptığı inceleme sonucunda ise yarışmaya İstanbul tarafından iştirak edenler arasında Sultanhamamı’nda Hasan Pertev Tuhafiye Mağazası birinciliğe, Sultanhamamı’nda Ata Refik Tuhafiye Mağazası ikinciliğe; Beyoğlu tarafından müsabakaya girenlerden Psalty Mobilya Mağazası⁵⁴ birinciliğe, Beyoğlu İstiklal Caddesi’nde Samatya Pazarı adlı tuhafiyeye mağazası ikinciliğe; Kadıköy’de de Hamdi Hasan Terzisi birinciliğe, Şekerci Rasim’in vitriini de ikinciliğe layık görüldü. Kadıköy’de dereceye giren mağaza sahiplerinin madalya ve diplomalarının 22 Aralık 1932 akşamı Kadıköy Süreyya Sineması’nda Kadıköy Fukaraperver Cemiyetinin tertiplelediği baloda verileceği, diğer madalya ve diplomaların ise kendilerine takdim edildiği açıklandı.⁵⁵

Tasarruf Haftası, 19 Aralık günü Ankara Erkek Lisesi öğrencilerinin düzenlediği müsamere ile son buldu. Ankara Halkevindeki müsamereye Maarif Vekili Reşit Galip Bey, Maarif Vekâleti erkânı ile çok sayıda misafir katıldı. Gecede, tasarrufa dair monolog ve diyaloglar söylendi. Hereke Fabrikası’nın mesaisini anlatan bir film gösterildi. Müsamere, viyolonist

⁵³ “Vitrin Müsabakası”, **Hakimiyeti Milliye**, 18 BirinciKânun 1932, s.4.

⁵⁴ 1867’de Pera’da açılan *Psalty Mefruşat Mağazası*, Avrupa’dan ithal mobilya getiren meşhur mağazalardan biridir. “Mağazanın sahibi olan İtalyan asıllı Psalty Kardeşler, I. Cumhurbaşkanlığı Konutu olarak kullanılmış olan Atatürk Müze Köşkü’nde, Atatürk’ün yatak odasındaki tuvalet masası ve dolap gibi mobilyaların da üretici firmasıdır.” (Çiler Buket Tosun-Arda Can Özsu, “Cumhuriyet Döneminin Art Deco Mobilya Tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk’ün Çalışma Odası”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 2, Aralık 2014, s.218, 234).

⁵⁵ “Zarif Vitrinler”, **Cumhuriyet**, 20 Kânunuevvel 1932, s.2; “Birinciliği Kim Aldı?”, **Son Posta**, 20 Kânunuevvel 1932, s.1; “Vitrincilik”, **Vakit**, 20 Kânunuevvel 1932, s.1; “En güzel vitrinler”, **Milliyet**, 20 Kânunuevvel 1932, s.1.

Necdet Remzi (Atak) ve besteci Ulvi Cemal (Erkin) Beylerin çaldığı Anadolu türküleriyle son buldu.⁵⁶

Görüldüğü üzere Üçüncü Millî İktisat ve Tasarruf Haftası, yurdun dört bir yanında samimi ve heyecanlı etkinliklerle kutlandı. Başta Ankara ve İstanbul olmak üzere geçit resimleri, yarışmalar, müsamereler düzenlendi, nutuklar söylendi. Hafta şerefine, *Yerli Mallar Pazarlarında* büyük tenzilatlar yapılarak halk yerli malı almaya davet edildi.⁵⁷ Basında da kamuoyuna; şuurlu harcama yapılması, para biriktirilmesi, ihtiyaçların yerli mallardan temin edilmesi, masraflardan arta kalan paraların biriktirilerek millî sermayeye nasıl sahip çıkılması gerektiğini havi yazılara, sloganlara,⁵⁸ kumbara reklamlarına⁵⁹ ve memleketin dört bir yanında yapılan kutlamalara dair haber ve görsellere yer verildi. Yurt genelinde yapılan bu kutlamalar devlet erkânında büyük memnuniyet yarattı. Nitekim aynı zamanda Millî Tasarruf ve İktisat Cemiyeti Başkanlığını da yürüten TBMM Başkanı Kâzım Paşa İstanbul'da 21 Aralık günü basına verdiği demeçte, bu sene haftanın çok başarılı geçtiğini, memleketin her tarafından bunu teyit eden telgraflar aldığını ve halkın yerli malı kullanmaya istekli oluşunun kendilerini fazlasıyla memnun ettiğini söyledi.⁶⁰

Birinci Kadın İktisat Sergisi (15-23 Aralık 1932)

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında toplantı ve konferanslar düzenlemenin yanı sıra sergiler de açtı. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri 15-23 Aralık 1932 tarihleri arasında Ankara'da, Cemiyet ile İsmet Paşa Kız Enstitüsü⁶¹ tarafından ortaklaşa

⁵⁶ “Hukuk Fakültesinde Tasarruf ve İktisat Haftası Müsameresi”, **Hakimiyeti Milliye**, 20 BirinciKânun 1932, s.4.

⁵⁷ Bir tenzilat ilanı için bk. **Son Posta**, 12 Kânunuevvel 1932, s.12.

⁵⁸ Örneğin, “Vatan yalnız toprak değil, Sevgi yalnız bayrak değil, Yerli malı almak gerek!, Yerli malı almak gerek!”, **Vakit**, 14 Kânunuevvel 1932, s.5; “Ah portakal, ah portakal, İçindeki hep süzme bal, Portakalın şifası var, Ondan bize sağlık akar”, **Vakit**, 20 Kânunuevvel 1932, s.6.

⁵⁹ Örneğin Türkiye İş Bankası tarafından verilen, “Kumbara, bütün bir istikbal'dir!” başlıklı kumbara reklamı için bk. **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s.7.

⁶⁰ “Yerli Malı haftasında-Görülen faaliyet ve gayrete dair Meclis Reisimizin beyanati”, **Vakit**, 22 Kânunuevvel 1932, s.3.

⁶¹ İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Türkiye'ye davet edilen Amerikalı Pedagog Prof. John Dewey'in teklifiyle açılmaya başlanan ve kadınların eğitimine yönelik olarak faaliyet gösteren kız enstitülerinin ilkidir. Enstitünün kurulmasında, eğitim ve öğretimin modernleştirilmesi, teknik eğitim alanında yeni düzenlemelerin yapılabilmesi için bilgi ve tecrübelerinden faydalanmak amacıyla ülkemize getirilen Belçikalı Prof. Omer Buyse son derece etkili olmuştur. Planlarını Alman Mimar Ernest Egli'nin yaptığı binanın yapımı 1925-1933 yılları arasında sürmüştür. Binanın inşaatı bitene kadar okul, 1928 yılında ilk olarak Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak eğitime başlamış, 1930-31 döneminde de kendi binasına taşınmıştır. Açıldığı günden bu yana ismi pek çok kez değişen, bugün ise eğitime *Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi* olarak devam eden Türkiye'nin bu en ünlü Kız Enstitüsü hakkında ayrıntılı bilgi

düzenlenen *Birinci Kadın İktisat Sergisi* idi. Basında sergiyle ilgili ilk haber 7 Aralık 1932 günü *Hakimiyeti Milliye* gazetesinde çıktı. Gazete, hafta için açılacak serginin büyük bir merakla beklendiğini yazdı.⁶² Bunu 13 Aralık günü *Vakit ve Milliyet* gazetelerindeki haberler takip etti. Fazla detayın yer almadığı haberlerde, İsmet Paşa Kız Enstitüsü tarafından hazırlanan Kadın İktisat Sergisi’nin 15 Aralık Perşembe günü Meclis Başkanı Kâzım Paşa tarafından açılacağı kamuoyuna duyuruldu.⁶³ Serginin açılış haberi ertesi gün diğer gazetelerde de yer aldı.⁶⁴

Sergide, bir evin idaresi için lazım olan eşyanın hemen her çeşidi yerli mallardan hazırlanmış; ayrıca bir evin güzel ve ucuz bir şekilde nasıl döneceği, bir mutfağın nasıl idare edileceği ve çocuklu bir evin nasıl olması gerektiği ayrı ayrı temsil edilmeye çalışılmıştı. Kız Enstitüsü Müdürü Münir Hayri (Egeli) Bey’in⁶⁵ ev sahipliğini yaptığı serginin kapıları 14 Aralık 1932 Çarşamba günü ilk önce basın mensuplarına açıldı. Aralarında Maarif Vekili Reşit Galip Bey ile Yunus Nadi, Ruşen Eşref, Burhan Asaf gibi gazetecilerin de hazır bulunduğu misafirler sergi hakkında bilgilendirildi, ardından da konuklara bir çay ziyafeti verildi. Küçük ve yerli parçaların nasıl değerlendirileceğine dair örneklerin de sunulduğu sergi özel ziyaretçiler tarafından çok beğenildi. Sergiyi tertip eden Enstitü müdürü ile talebeleri büyük takdir topladı.⁶⁶

için bk. Mustafa Kılınc, *Ankara Zübeyde Hanım Anadolu Kız Meslek Teknik ve Meslek Lisesi (1928-2006)*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2007; Ayten Sezer Arıç, “Ankara’da Modanın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, S 14, Güz 2011, s.3-15.

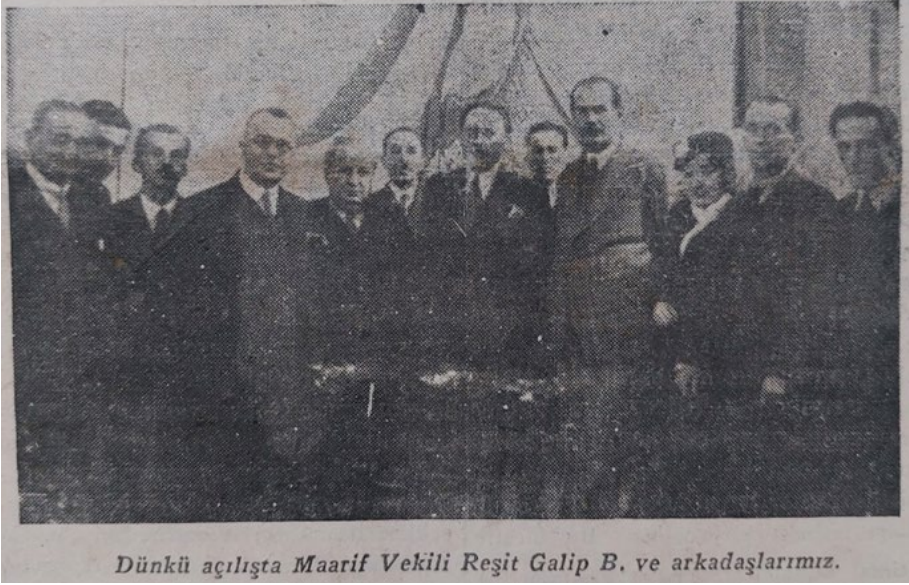
⁶² “Tasarruf Haftası”, *Hakimiyeti Milliye*, 7 BirinciKânun 1932, s.1.

⁶³ “Tasarruf Haftası-Başvekilimizin bir nutku ile açıldı”, *Vakit*, 13 Kânunuevvel 1932, s.1; “Kadın iktisat sergisi açılıyor”, *Milliyet*, 13 Kânunuevvel 1932, s.2.

⁶⁴ “Kadın İktisat Sergisi”, *Cumhuriyet*, 14 Kânunuevvel 1932, s.3; “Kadın İktisat Sergisi Bugün Açılıyor”, *Son Posta*, 15 Kânunuevvel 1932, s.3.

⁶⁵ İstanbul Muallim Mektebi ve Sorbonne Üniversitesi Psikoloji Enstitüsünden mezun olan Münir Hayri Egeli (1899-1970) pek çok yerde öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır. Çalıştığı kurumlardan biri de 1932 yılında müdürlüğüne getirildiği İsmet Paşa Kız Enstitüsü’dür. Bunun dışında Atatürk’ün isteğiyle sinema eğitimi gören Münir Hayri, rejisörlük ve gazeteciliğin yanı sıra opera ve plastik sanatlarla da yakından ilgilenmiştir. Edebiyat, opera ve sinema alanında çok sayıda eser veren, “öğretmen, ressam, heykeltıraş, yazar, gazeteci ve sinemacı” kimliğiyle döneme damgasını vuran Münir Hayri Bey hakkında detaylı bilgi için bk. Damlanur Küçük yıldız Gözelce, “Münir Hayri Egeli”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/munir-hayri-egeli-1899-1970/>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2023.

⁶⁶ “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, *Hakimiyeti Milliye*, 15 BirinciKânun 1932, s.1; “Ankara’da bugün açılacak sergi”, *Cumhuriyet*, 15 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Kadın iktisat sergisi”, *Vakit*, 15 Kânunuevvel 1932, s.2; “Kadın iktisat sergisi bugün açılıyor”, *Milliyet*, 15 Kânunuevvel 1932, s.2.

Dünkü açılışta Maarif Vekili Reşit Galip B. ve arkadaşlarımız.

Açılıştan Bir Gün Önce Sergiyi Gezen Basın Mensupları

(**Hakimiyeti Milliye**, 15 BirinciKânun 1932, s. 1)

Türkiye’de birinci, dünyada ise on altıncısı⁶⁷ düzenlenen *Kadın İktisat Sergisi*, ilan edildiği üzere 15 Aralık 1932 Perşembe günü saat dörtte Meclis Başkanı Kâzım Paşa tarafından törenle açıldı. Açılış töreninde Başvekil İsmet Paşa, Hariciye, Dâhiliye, Maarif Vekilleri, mebuslar ile daha pek çok zat hazır bulundu. Sergi açılışına yüksek kademeli devlet erkânının katılım sağlaması elbette ki hükûmetin etkinliğe verdiği önemin açık bir göstergisiydi. Serginin açılış töreninde İsmet Paşa bir konuşma yaptı. Açılışın ardından davetlilere sergi salonları gezdirilerek teşhir edilen ürünler hakkında ayrıntılı bilgi verildi. Ürünler üzerinde tek tek duran ve izahat alan Başvekil, sergi hakkındaki kanaatini ise çevresindekilere “*Tekniği çok kuvvetli bir eser*” sözleriyle dile getirdi. Misafirlerin sergi ziyareti iki saatten fazla sürdü.⁶⁸ Bu arada, sergi süresince ziyaretçilere serginin büfesinden ucuz ve yerli maddelerden hazırlanan pastaların satışı da yapıldı. Kız Enstisünün yerli üzüm, fındık, badem vs. maddelerden yapılacak pastaların reçetelerini bir kitap halinde neşredeceği de gelen haberler arasındaydı.⁶⁹

⁶⁷ “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, **Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s.5.

⁶⁸ “Kadın İktisat Sergisi Açıldı”, **Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s.1.

⁶⁹ “Aile ocağında inkılâp”, **Cumhuriyet**, 21 Kânunuevvel 1932, s.5.

Serginin 15 Aralık 1932 Tarihinde Açılışı
(**Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s. 5)

Sergi Pavyonları

Hakimiyeti Milliye gazetesine göre; “*Türk Evinin, Türk Memleketinin refahına temel olmak vasfını kuvvetlendirmek*” amacıyla açılan serginin iki ana davası vardı. Birincisi Türk kadınının *ev kadınlığı* davası, ikincisi de Türk kadınının *yerli malı kullanma* davası idi.⁷⁰ Gerçekten de sergi, gazetede belirtilen hedefler doğrultusunda hazırlanmış, millî iktisada hizmet ve yardım eden Türk kadınının mutfak hizmetlerinden giyime, ev döşeyiş şeklinden çocuk bakımına kadar hemen her konuyu ele alış biçimi örnekleriyle teşhir edilmeye çalışılmıştı. Şöyle ki Ankara’da İsmet Paşa Kız Enstitüsü binasında Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin desteğiyle açılan Kadın İktisat Sergisi altı pavyondan⁷¹ oluşmaktaydı. Bunlardan ilki yerli giyimlere, ikincisi İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin faaliyetlerine, üçüncüsü modern ev tekniğine, dördüncüsü çocuk bakımına, beşincisi ev tasarruflarına, altıncısı da kadın neşriyatına ayrılmıştı. Buna göre *birinci pavyonda*, İsmet Paşa Kız Enstitüsü öğrencilerince hazırlanan yerli ürünlerden yapılmış kadınlara mahsus elbise, şapka, çamaşır gibi parçalara

⁷⁰ “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, **Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s.5.

⁷¹ Pavyon: Bir sergi ya da fuarda bulunan bağımsız sergileme yeri.

yer verilmişti. Ayrıca, yerli ürünlerin yanı sıra Merinos yünlerinden ve tiftikten yapılmış kumaşlar da teşhir edilmişti. Enstitü bilhassa tiftiğe ayrı bir önem vermekteydi. Nitekim Enstitü bünyesinde kurulan özel atölyede hem tiftik işinin bir ev sanatı haline gelmesi için çaba sarfedilmiş hem de ipliğin parlaklığını muhafaza ederek boyama konusunda önemli yol katedilmişti. Pavyonun en renkli ve ilgi uyandıran ürünleri ise öğrencilerin Paris'in ünlü şapka dükkânlarından getirtilen modelleri örnek alarak, öğretmenleri Kâmile Feyzi Hanım'ın⁷² nezaretinde hazırladıkları şık şapkalardı.

Milliyet, 18 Aralık 1932, s.1

⁷² İsmet Paşa Kız Enstitüsü öğretmeni ve öğrencileri, kendilerini daha iyi yetiştirip geliştirebilmeleri için zaman zaman Fransa, İtalya, Belçika gibi ülkelere gönderilmişlerdir. Avrupa'ya gönderilen bu öğretmenlerden biri de Enstitünün Moda Muallimi Kâmile Feyzi Hanım'dır. Kâmile Hanım'ın 15 Temmuz 1934'te İtalyan Kız Sanat Okulunda incelemeler yapmak üzere yurtdışına gönderildiğine dair bk. BCA, 30-18-01-02/47-52-4.

Yünlüler kögesi.

Hereke'nin kögesi.

Hakimiyeti Milliye, 16 Aralık 1932, s.5

İkinci pavyon, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetine ayrılmıştı. Pavyonda, Cemiyetin tasarruf ve yerli malı kullanımı konusunda üç yıldır yaptığı faaliyetler, düzenlediği kongreler ile hazırladığı basılı yayınlar sergilenmişti.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kögesi.

Hakimiyeti Milliye, 16 Aralık 1932, s.5

Serginin en dikkat çeken bölümü, modern ev tekniğine ayrılan *üçüncü pavyonu*. Çünkü buraya, ev inşasında ve döşemesinde yapılabilecek tasarrufu göstermek için hazırlanan ve mobilyaları Selahattin Refik (Sırmalı) Bey'in⁷³ mobilya fabrikası tarafından yapılan küçük bir ev numunesi yerleştirilmişti. Tamamen yerli malları ve mobilyasıyla döşenmiş bu ev, daha ziyade küçük ailelerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştı. Gelen ziyaretçilere bir misafir odası, bir oturma odası, bir yatak odası, banyo, mutfak, bir teras ve avludan ibaret böyle modern bir evin, mobilyasıyla birlikte takribi 2.350-2.500 liraya nasıl mâl olabileceği gösterilmişti.

Çocuk bakımına ayrılan *dördüncü pavyonda*; yer yatağına, kilime, beşiğe karşılık karyola, banyo, çocuk sandalyesi, çocuk eşyası gibi parçalar sergilenerek eski ve yeni çocuk bakım eşyalarının mukayesesi yapılmaya çalışılmıştı. Ayrıca pek çok afiş, grafik, levha yardımıyla bir çocuğun doğumundan büyümesine kadar nasıl giydirileceğinin ve bakılacağına fenni şartları gösterilmişti.

Ev tasarrufuna tahsis edilen *beşinci pavyonda*; kumaş kırpıntılarında, işe yaramayacak şeylerden yapılmış çay takımı, çerçeve vs. ürünlere yer verilmişti. Örneğin bir şeker ya da gaz sandığından kadın eliyle nasıl şık ve ucuz şeyler yaratılabileceği gezenlerin istifadesine sunulmuştu. Bu pavyonun en ilginç yanı ise eşyalar arasına yerleştirilen, “*Bu işler boş zamanlarda eğlenerek yapılmıştır. Siz de böyle çalışınız. Öğrenmek isteyen herkese enstitünün kapıları açıktır*” yazılı levha idi.

Bu pavyona, kadınların evde sıkça kullandığı, kumaştan gıda maddesine kadar her çeşit ürünün mahiyetini, kullanma şekillerini ve bunlardan istifade etme yöntemlerini gösteren pek çok levha da yerleştirilmişti. Örneğin hazırlanan levhalardan birine, yakıtların kilo itibarıyla ihtiva ettikleri kalori miktarı ile bu maddelerin her birinin verecekleri eşit miktardaki kalorinin maliyet fiyatları yazılmıştı. Söz konusu levhaya göre en pahalı yakıt odundu.

⁷³ Selahattin Refik Sırmalı; 1914'te İstanbul Çemberlitaş, 1915'te de Galata'da açtığı mağazalarda mobilya ve dekorasyon sektörüne girmiş, *Selahattin Refik Bey Fabrikası*'nı da bu yıllarda kurmuştur. Tasarımlarında “uluslararası sanat ortamının en yeni ve popüler sanatı Art Deco'yu” uygulayan Selahattin Refik, Ankara'nın başkent olmasından sonra burada da bir mağaza açmıştır. Ankara'da Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası Merkez Binası gibi devlet yapılarının iç tasarımını yaparak büyük takdir toplamış, hatta bu uygulamalarındaki başarısından ötürü kendisine Çankaya Köşkü'ndeki Atatürk'ün Çalışma Odası'nın dekorasyonu işi verilmiştir. Görevini başarıyla tamamlayan Selahattin Refik Bey'in yaptığı dekorasyon Atatürk tarafından çok beğenilmiştir. “İç mimar, dekoratör, marangoz, mobilya tüccarı, antikacı ve şirket sahibi bir iş adamı olarak yeni kurulan Cumhuriyet'e özgün ve öncü çalışmalarıyla” önemli katkılar sağlayan Selahattin Refik Bey hakkında detaylı bilgi için bk. Tosun-Özsu, a.g.m., s.216-235.

Bu sergi ve hazırlanan levha sadece kadını ve aile reisini alakadar etmiyor, bir iktisatçıya ve ormancıya da önemli mesajlar içeriyordu. Aslında verilen mesajla, odunu kullanmanın yalnız orman servetini tahrip etmek, toprağı yağmursuz bırakarak stepleştirmek olmadığı, aynı zamanda aile ocağının ateş ihtiyacının en pahalı bu şekilde temin edildiği gösteriliyordu.

Pavyonun başka bir köşesinde, ev gıdalarının seçilme ve kullanılma teknikleri ile onları satın alırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini gösteren levhalar sıralanmıştı. Diğer köşesinde, giysilerdeki kir ve lekelerin nasıl çıkarılacağı, eski elbiselerden istifade şekilleri hakkında fikir verilirken bir diğerinde de kadınların evlerinde kolay metodlarla yapabilecekleri konserve, makarna, erişte vs. den örnekler sergilenmişti. İlginç olan ise bahsedilen iş ve metodların, duvarlara asılan “*sebze soymakta kolaylık*”, “*yerleri silmekte kolaylık*”, “*çamaşır yıkamakta kolaylık*” gibi levha ve resimlerle izah edilmiş olmasıydı.

Altıncı ve son pavyonda ise Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından hazırlanan zengin bir neşriyata yer verilmişti. Sergide ayrıca Gazi Orman Çiftliği, İpekiş, Sanayi ve Maadin Bankası ile Hereke Fabrikalarının mamülleri de teşhir edilmişti.⁷⁴

Serginin en önemli kısımlarından biri ise Türkiye İş Bankasının tertip ettiği tasarruf köşesiydi. Bu köşede, devasa kumbaranın yanına konulan grafik ile bir yandan İş Bankasına yatırılan tasarruf paralarının yıldan yıla büyümekte olduğu gözler önüne serilmiş, diğer yandan da 1924’te 12.554 lira olan tasarruf yekûnun 1932’de 7 milyon 340 liraya yükseldiği ilan edilmişti.⁷⁵ Türkiye İş Bankası, sergide ayrıca bir kumbara piyangosu da düzenledi. Nitekim basında bununla ilgili çıkan haberde, sergi boyunca çocuklara kumbara dağıtılacağı, kumbara alanlar arasından piyongo ile belirlenecek olanlara da 25 lira mükâfat dağıtılacağı duyurulmuş ve bunun çocuklar için kaçırılmaz bir fırsat olduğu belirtilmişti.⁷⁶

⁷⁴ “Ankara’da bugün açılacak sergi”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6; “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, **Hakimiyeti Milliye**, 16 BirinciKânun 1932, s.5; “Kadın İktisat Sergisi”, **Son Posta**, 16 Kânunuevvel 1932, s.3; “Ankarada ilk kadın iktisat sergisi dün açıldı”, **Milliyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s.2; “İlk Kadın İktisat Sergisi”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.6; Ali Süreyya, “Aile ocağında inkılâp”, **Cumhuriyet**, 21 Kânunuevvel 1932, s.5.

⁷⁵ “Tasarruf Haftası-Kadın İktisat Sergisi Bugün Açılıyor”, **Son Posta**, 15 Kânunuevvel 1932, s.3; “İsmet Pş. Kız Enstitüsü sergisi”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s.1; “Güzel bir eser-Kadın iktisat sergisi dün açıldı”, **Vakit**, 16 Kânunuevvel 1932, s.2.

⁷⁶ “İktisat Sergisinde Kumbara Piyangosu”, **Hakimiyeti Milliye**, 18 BirinciKânun 1932, s.1.

İş Bankasının güzel tertip edilmiş olan tasarruf köşesi.

Hakimiyeti Milliye, 16 Aralık 1932, s.5

Başvekil İsmet Paşa, baştan sona büyük bir itina ve zevkle düzenlenmiş olan sergideki bütün pavyonları açılış günü tek tek gezerek yetkililerden bilgi aldı. Teşhir edilen ürünler hakkında verilen izahatı büyük bir ilgi ve memnuniyetle dinledi. Özellikle İpekiş'e ait kumaşları tetkik ederken Başvekilin bir ara gururla, *"İpekiş, İpekiş! Dünyayı kapladı!"* dediği ve bu tür sergiler için büyük bir sergi binasına ihtiyacımız olduğunu ifade ettiği duyuldu.⁷⁷ İsmet Paşa yanındakilere, *"Bütün şehrin hanımlarını davet ediniz ve kendilerine ayrı ayrı bunları gösteriniz ve izahat veriniz"* tavsiyesinde bulunduktan sonra da sergiden ayrıldı.⁷⁸

⁷⁷ Başvekil İsmet Paşa'nın 1932 yılı Aralık ayında eksikliğini dile getirdiği sergi binasının yapımına, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından 1933 yılında düzenlenen uluslararası bir proje yarışması sonucunda başlanmıştır. İnşası 1934 yılında tamamlanan *Ankara Sergi Evi*, modern mimarinin Türkiye'deki ilk örneklerinden biri olmuştur. Bina açıldıktan sonra çok sayıda sergiye ev sahipliği yapmıştır. Fakat projesi mimar Şevki Balmumcu'ya ait olan Ankara Sergi Evi, 1946-48 yılları arasında Alman mimar Paul Bonatz tarafından opera binasına dönüştürülmüştür. Günümüzde ise *Ankara Devlet Opera ve Bale Binası* olarak hizmet vermektedir. (Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa S. Akpolat, "Mimar Şevki Balmumcu'nun ve Ankara Sergi Evi Binası'nın Üzüntü Verici Öyküsü", *Kebikeç*, S 16, 2003, s.309-321).

⁷⁸ "Birinci Kadın İktisat Sergisi", *Hakimiyeti Milliye*, 16 BirinciKânun 1932, s.5.

Hakimiyeti Milliye, 16 Aralık 1932, s.5

İsmet Paşa Kız Enstitüsünde açılan Birinci Kadın İktisat Sergisi'ni 18 Aralık 1932 Cumartesi günü Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa da ziyaret etti. Daha önce de bahsedildiği üzere, önce Enstitü öğrencilerinin Ankara Halkevinde düzenledikleri müsamereye katılan, oradan Halkevinin Tarih ve Halk Kütüphaneleri bölümlerini tetkik eden Gazi Paşa, ardında da yanında bulunan Afet (İnan) Hanım ve Maarif Vekili Reşit Galip Bey ile birlikte İsmet Paşa Kız Enstitüsüne geçti. Burada Enstitü müdürü ve öğretmenleri tarafından karşılanan Cumhurbaşkanı, saat altı buçukta geldiği sergide bir buçuk saat kaldı. Gezdiği süre boyunca teşhir edilen eserleri tek tek inceledi, her pavyon için yetkililerden uzun izahat aldı.

Mustafa Kemal Paşa, Kadın İktisat Sergisi'nin birinci pavyonunda yer alan Merinos koyunlarının yününden yapılmış kumaşlar ile tiftik üzerinde bilhassa durdu. İpekiş'in kumaşlarını inceleyip Enstitüde bu kumaşlara dair yapılan tecrübelerin neticelerini dinledi. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin üç senelik faaliyetini gösteren ikinci pavyonda, Cemiyetin neşriyatıyla yakından ilgilendi, yanındakilere duyduğu memnuniyeti dile getirdi. Ev idaresine yönelik hazırlanan giyim, ev eşyası ve yiyeceğe ait kısımları gözden geçirdikten sonra da küçük ev modelini tetkike geçti. Evin misafir odasında bir müddet istirahat eden ve her eşyayı ayrı ayrı inceleyen Paşa, bunlar hakkındaki görüşlerini de etrafındakilerle paylaştı. Hatta yanında bulunan Reşit Galip Bey'e bir aralık, Gazi Orman Çiftliğine de bu

evin hakiki bir örneğini yaptırma arzusunun⁷⁹ dile getirdi. Gezisini, çocuk bakımı, resim ve elişleri kısmını gezerek tamamladı.

Kadın İktisat Sergisi'ni çok beğenen Mustafa Kemal Paşa, sergide emeği geçenlere “*Çok muvaffakiyetli bir sergidir. Cidden çok etraflı ve esaslı çalışıldığını anlatan eserler vardır. Muvaffakiyetlerinizi tebrik ederim. Görülmeye değer bir eser..*” diyerek, yanında bulunan Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e de sergiyi “*mükemmel*” bulduğunu söyleyip tebrik ve teşekkürlerini ileterek sergiden ayrıldı. Cumhurbaşkanı, Anadolu Ajansına yaptığı açıklamada da “*uyanık ve yüksek duygulu*” Türk halkının “*millî istihsali koruma ve tasarruf yolundaki faydalı çalışmasından*” duyduğu büyük mutluluğu dile getirdi.⁸⁰ Bu arada Birinci Kadın İktisat Sergisi'ni ziyaret edenlerden biri de İktisat Vekili Celal Bey idi. Celal Bey, 20 Aralık 1932 Salı günü gittiği sergide, teşhir edilen ürünleri etraflı bir şekilde incelemiştir.⁸¹

Hakimiyeti Milliye, 19 Aralık
1932, s.1

Hakimiyeti Milliye, 21 Aralık
1932, s.1

⁷⁹ Mustafa Kemal Paşa'nın Kız Enstitüsü sergisinde görüp beğendiği numune evin Keçiören'de de yapılması hakkında dile getirdiği arzusu Keçiörenlilerde büyük memnuniyet yaratmıştır. Hatta Keçiören muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından Gazi Paşa'ya tüm Keçiörenliler adına bir de mektup gönderilmiştir. Muhtar ve İhtiyar Heyeti 10 Ocak 1933 tarihli kısa mektuplarında duygularını, “*Kalplerinde yaşattıkları Ulu Gazi'yi sık sık aralarında görmelerini temin edecek olan bu sevinçli meylin tahakkukunu Keçiörenliler çok derin ve kalbi bir ıstıyakla dilediklerini arz ile daimi sevgi ve saygılarını bir kere daha Ulu Başbuğlarına sunarlar.*” şeklinde ifade etmişlerdir. (Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), Atatürk Koleksiyonu (1905-1980), 110-9-1-11/39-0-36).

⁸⁰ Reiscümhur Hz. Dün Birinci Kadın İktisat Sergisini Gezdi”, **Hakimiyeti Milliye**, 19 BirinciKânun 1932, s.1; “Gazi'mizin Sevinci”, **Hakimiyeti Milliye**, 19 BirinciKânun 1932, s.1; “Reiscümhur Hz. Müsamere ve sergide...”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 4; “Reiscümhur Hazretleri iktisat sergisinde”, **Vakit**, 19 Kânunuevvel 1932, s.2; “Gazi Hz.nin Takdirleri-Gazi Hazretleri Kadın İktisat Sergisini Çok Beğendiler”, **Son Posta**, 19 Kânunuevvel 1932, s.3; “Gazi Hz. Kadın sergisini ziyaret ettiler”, **Milliyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s.1.

⁸¹ “Kadın Ev İktisadi Etrafında”, **Hakimiyeti Milliye**, 21 BirinciKânun 1932, s.1.

15 Aralık 1932 Perşembe günü İsmet Paşa Kız Enstitüsünde kapıları açılan Birinci Kadın İktisat Sergisi 23 Aralık Cuma günü akşam saat altıda kapandı. Sergiye devlet erkânının yanı sıra Ankara halkı da yakın ilgi gösterdi. Nitekim basında yer alan haberlere göre sergiyi 17 Aralık'ta 3.172, 18 Aralık'ta 4.816,⁸² açık bulunduğu sekiz gün zarfında ise 24.867 kişi ziyaret etmişti. Bu ziyaretçilerin 6 bin kadarının öğrenci, geri kalanın yarısının da kadın olduğu belirtildi. Sergide, talebelerin yaptıkları küçük el işlerinin hemen hepsi satıldı. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, elde edilen başarı ve gösterilen ilgi üzerine, serginin her sene tekrar edilmesini⁸³ Maarif Vekâletinden rica etmeye karar verdi. Cemiyet ayrıca, sergide hâkim olan ev idaresi tekniğinin memleketin her tarafında takip edilebilmesi için İsmet Paşa Kız Enstitüsü ile birlikte bir seri neşriyat yapacağını da duyurdu.⁸⁴

Yukarıda da detaylarıyla anlatıldığı üzere, Türkiye'de ilk defa düzenlenen Kadın İktisat Sergisi ile ziyaretçilere ucuz, kaliteli ve güzel eşyalı modern bir evin nasıl olacağı, yerli yemişlerle nefis bir pastanın nasıl hazırlanacağı, yerli mallardan ucuz bir elbisenin nasıl dikileceği, evde kalan kumaş parçalarından nasıl istifade edileceği vs. tatbiki bir şekilde gösterildi. Bunun dışında, yerli malı ile kendini süsleyen, yemeğini yerli malı çerez ve gıda ile hazırlayan, en önemlisi de israf etmeyen bir “ideal Türk kadını” profili çizilerek kamuoyuna bu yönde mesajlar verilmeye çalışıldı. *Hakimiyeti Milliye* gazetesi de sergiyle ilgili yaptığı haberde, “Türk iktisadiyatının beklediği kadın”ının “bu kadın” yani “serginin kadını” olduğunu belirterek bu yönde arzu edilen amacı açıkça dile getirdi.⁸⁵

Yerli Malı, Tasarruf ve Kadının Rolü

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kurulduğu günden itibaren üzerinde önemle durduğu hususlardan biri de ailenin yapı taşlarından biri olan kadının yerli malı kullanımı ile tasarruftaki rolü idi. Nitekim bu durum Cemiyetin üyeleriyle birlikte yaptığı ilk toplantıda da gündeme gelmiş ve Kadınlar Cemiyeti ile ilgili bir karar alınmıştı. Söz konusu kararda, Cemiyet nizamnamesinde, “*Herkes Cemiyet'in azası olabilecektir. Azanın vazifesi yerli mamulâtı giymek ve bu hususta vatandaşları teşvik ederek milli tasarrufa alıştırmaktır. Kadınlar cemiyetin faal azasındandırlar ve yerli malı*

⁸² Reiscümhur Hz. Dün Birinci Kadın İktisat Sergisini Gezdi”, *Hakimiyeti Milliye*, 19 BirinciKânun 1932, s.1;

⁸³ Gazetenin sonraki yıllarına ait nüshaları tarandığında bunun gerçekleştiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁸⁴ “Birinci Kadın Sergisi”, *Hakimiyeti Milliye*, 24 BirinciKânun 1932, s.1.

⁸⁵ “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, *Hakimiyeti Milliye*, 16 BirinciKânun 1932, s.5.

giymekle mükelleftirler”⁸⁶ denildiğinin altı çizilerek kadının görevlerinden bahsedilmişti. Yine Cemiyetin İstanbul’da açılan şubesinin ilk üyelerinin Nakiye Hanım ve Efzaiyîş Suat Hanım olması⁸⁷ ve haftanın belirli günleri yapılması kararlaştırılan toplantılarda kadınları ilgilendiren hususlar için kendilerinin çağrılacak olması⁸⁸ da kurumun kadına verdiği değerin önemli bir göstergesiydi.

Devletin başlattığı yerli malı ve tasarruf kampanyasının ilk günden itibaren en büyük destekçileri gençler⁸⁹ ve kadınlar oldu. Zaten Başvekil İsmet Paşa da 12 Aralık 1929 günü Mecliste, “Millî Para Hakkında” yaptığı konuşmada her iki konuda da kadınların özel bir yeri olduğunun altını çizmiş ve Türk kadınından beklentilerini şu sözlerle dile getirmişti:⁹⁰

Anadolu dağlarının sarı çiçeklerini başına takarak, gürbüz vücutla cephan taşıyan anaları gibi kızlarımızın sağlam vücutlu ve yerli ipeklileriyle dağ çiçeği kokusunu dalgalandırarak her şeyden evvel kuvvetleri, kanaatkârlıkları, tasarrufları ile kendi yuvalarını yıkılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz...Millî tasarruftan bahsederken evvelâ kızlarımızın vazifelerinden bahsetmem pek tabiidir. Çünkü bir yuvaya millî tasarruf ve kanaatkârlık bir defa-kadının dikkati ve takayyüdü ile-yerleştikten sonra erkeğin buna mukavemet edebilmesi maddeten müşkül olacaktır..

⁸⁶ “Gazi ve yerli mallar-Gazi Hz. millî tasarruf cemiyetinin tabii azasındandırlar”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1929, s.1.

⁸⁷ “Millî Tasarruf Cemiyeti-Cemiyetin İstanbul şubesi teşekkül etti”, **Cumhuriyet**, 24 Kânunuevvel 1929, s.1 ve 2.

⁸⁸ “Tasarruf Cemiyeti faaliyete geçti-Dün ilk defa toplanan idare heyeti mesai tarzını kararlaştırdı”, **Cumhuriyet**, 27 Kânunuevvel 1929, s.1 ve 3.

⁸⁹ Örneğin yüksek öğrenim gençliğinin sesi olan Türk Talebi Birliği nasıl 1928’de “Vatandaş Türkçe Konuş!” kampanyasını başlattıysa 1929 yılında da “Yerli Malı Kullanalım” kampanyasına imza atarak yerli malı kullanılması hususundaki duyarlılığını açıkça ortaya koymuştur (Türk Talebe Birliği’nin yerli malı çalışmalarına katkısı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Duman, **a.g.t.**, s.106-110; Darülfünun talebelerinin başlattığı Türkçe konuşma kampanyası hakkında ise bk. Seda Bayındır Uluskan, “Atatürk Döneminde Vatandaşlık Politikasına Rum ve Ermeni Cemaatlerden Destek: Laik Türk Hristiyanlar Birliği ve Laik Ermeni Katolikleri Cemiyeti”, **9. Uluslararası Atatürk Kongresi, 12-15 Kasım 2019 Amasya, Bildiriler**, C III, Yay. Haz. Erdem Ünlen-H. Aytağ Tokur, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2021, s.1995-1997).

⁹⁰ “Millî Para Hakkında” konuşma, **İnönü’nün Söylev ve Demeçleri-T.B.M. Meclisinde ve CHP Kurultaylarında (1919-1946)**, s.208.

Başvekil İsmet Paşa, Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’nın açılış konuşmasında da iktisadi mücadelede en mühim vazifenin kadınlara düştüğünün altını çizdi. Paşa, iktisadi meselelere değindiği konuşmasında kadının taşıdığı önemi ise şu sözlerle vurguladı:⁹¹

Arkadaşlarım, vatandaşlar vazifelerini aramızda taksim ederken, memleket için bu kadar hayati olan mevzunun bilhassa kadınlarımıza kadın vatandaşlarımıza teveccüh ettiğimi söylemeyi bir borç bilirim. Eğer kadınlarımız, eğer kızlarımız ailede ve cemiyette yiyeceği ve giyeceği mutlaka yerli almaya vazife ve dava olarak ellerine alırlarsa bu memleket iki seneye kalmadan yiyecek ve giyecek hususunda hariçten bir çöp bile almaya muhtaç kalmaz.

Aslında kadınların yerli malı konusundaki hassasiyeti biraz daha eskiye dayanmaktaydı. Türk Kadınlar Birliği, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmadan önce yerli ürünlerin kullanımı hususunda propagandaya başlamıştı. Bu çaba, kısa sürede iyi sonuçlar vermiş, hatta yerli malı kullanma meselesi Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde yaşayan kadınlar arasında ciddi bir rekabete yol açmıştı. Kadınlar, yerli malı konusundaki çalışmalar haricinde tasarruf hareketi içinde de hayli aktiflerdi. Nitekim aynı günlerde düzenlenen toplantı ve konferanslarla onların bu konuya da dikkatleri çekilmeye çalışıldı. Bunun önemli örneklerinden biri Türkiye İş Bankasının 5 Ocak 1930 tarihinde sadece kadınlara yönelik düzenlediği bir toplantıydı. Ankara’da, bankanın merkez binasında davetli beş yüz kadının iştirakiyle gerçekleşen toplantıda, Siirt Milletvekili Mahmut Bey tarafından ülke ekonomisi hakkında bilgiler verilmiş ve kendilerine tasarruf hareketi içinde kadına düşen görevlerden söz edilmişti.⁹² Yine Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin İstanbul Şubesi tarafından 10 Ocak’ta Darülfünun konferans salonunda başka bir toplantı düzenlenmiş ve

⁹¹ “Başvekil Hazretlerinin Dünkü Kıymetli Nutku”, **Hakimiyeti Milliye**, 13 BirinciKânun 1932, s.1 ve 5; “Millî Haftanın ilk günü-Başvekil İsmet Pş. en mühim vazifenin kadınlara teveccüh ettiğini söyledi”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 5; “Başvekil Paşanın Nutku”, **Son Posta**, 13 Kânunuevvel 1932, s.3; “Tasarruf Haftası Başvekilimizin bir nutku ile açıldı”, **Vakit**, 13 Kânunuevvel 1932, s.1-2; “İsmet Paşanın mühim nutku”, **Milliyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s.5.

⁹² “Anneler; vazife başına!”, **Milliyet**, 6 Kânunusani 1930, s.3.

katılımcılara yerli mallardan örnekler gösterilerek onların ilgisi çekilmeye çalışılmıştı.⁹³

“*Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kadınları sürece dâhil eden kararlarının ve projelerinin yanı sıra, doğrudan kadınlara yönelik faaliyetleri de*”⁹⁴ söz konusuydu. Bu faaliyetlerden biri, Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında gerçekleştirilen Kadın İktisat Sergisi idi. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde de bahsedildiği üzere, büyük beğeni toplayan ve olumlu izlenimler bırakan bu serginin iki büyük davası vardı. Bunlardan ilki *Türk kadınlığının ev kadınlığı davası*, ikincisi de *Türk kadının yerli malı kullanma davası* idi.⁹⁵ Zaten Cemiyet ile Kız Enstitüsünün ortaklaşa düzenlediği bu serginin en mühim özelliği, İsmet Paşa'nın 1932'nin Aralık ayında Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nı açarken Türk kadınının rolü hakkında dile getirdiği fikirlerle örtüşmesiydi. Gerçekten de sergi, millî iktisat davasında kadının rolünü gösteren ve bu davanın en modern hayat tarzıyla Türk evine nasıl başarıyla girebileceğini yansıtan güzel bir örnekti. Çünkü orada hem modern ev tekniği hem aile hayatını ucuzlaştırmanın sırları hem de Türk kadınının yerli malı kullanarak millî sanayi ile üretimi nasıl ayakta tutup ileriye götürebileceğinin bir modeli gösterilmişti. Bu yönüyle etkinlik, basında sıradan bir sergiden ziyade “*ferde ve cemiyete faydalı, ileri bir hayat tarzının çok başarılı bir öğretim ve telkin vasıtası*” olarak tanımlanıp lanse edilmişti.⁹⁶

Başvekil İsmet Paşa'nın kadın ve tasarruf hakkındaki söz konusu beyanatu, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetini bu hususta konferanslar verdirip neşriyatta bulunma kararı almaya sevk etti.⁹⁷ Bu bağlamda kesinleşen ilk konferans ise İsmet Paşa Kız Enstitüsü Müdürü Münir Hayri Bey'in 22 Aralık 1932 günü Ankara Radyosundan saat 19.30'da vereceği duyurulan “*Kadın, tasarruf sahasında neler yapabilir?*” başlıkla konuşma oldu.⁹⁸ Münir Hayri Bey, Tasarruf Haftası dolayısıyla yaptığı bu konuşmada, millî iktisadın aile tasarrufları ile kurtulacağından, bunu idare edecek kişilerin kadınlar olduğundan, milletçe programlı ve hesaplı yaşamak zorunda olduğumuzdan ve para biriktirmenin yöntemlerinden bahsetti. Enstitü müdürü, radyodan seslendiği kadınlara; iktisat seferberliğinde birinci

⁹³ “Türk anaları darülfünunda toplandılar”, *Milliyet*, 10 Kânunusani 1930, s.1.

⁹⁴ Saridoğan, a.g.t., s.94.

⁹⁵ “Birinci Kadın İktisat Sergisi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Birinci kânun 1932, s.1, 5.

⁹⁶ “İlk Kadın İktisat Sergisi”, *Cumhuriyet*, 19 Kânunuevvel 1932, s.6.

⁹⁷ “Millî İktisat Cemiyeti Neşriyat Yapacak”, *Hakimiyeti Milliye*, 21 BirinciKânun 1932, s.1.

⁹⁸ “İktisat seferberliğinde kadın”, *Milliyet*, 21 Kânunuevvel 1932, s.2.

vazifelerinin “eğer hala yoksa” ailelerini bir ev sahibi yapmaları, sarfiyatları deftere yazarak bir aile bütçesi oluşturmaları, gıda ve giyim eşyalarında yerli malı kullanmaya özen göstermeleri, en pahalı ısınma vasıtası olan odun yerine daha ucuz (kömür ve havagazı gibi) yakıtlar kullanmaları, giyime fazla bütçe ayırmamaları gibi bazı tavsiyelerde bulundu.⁹⁹

Kadın İktisat Sergisi’ne basın da yakın ilgi gösterdi. Gerek yapılan haberlerde gerekse köşe yazılarında kadının iktisadi meselelerde üstlendiği misyon, tasarruf, yerli malı kullanımı ve sergi hakkındaki yazılara geniş yer verildi. Örneğin iktisadi hayatta kadına düşen rol ve tasarruf hakkındaki yazılardan biri, 19 Aralık 1932 tarihli *Hakimiyeti Milliye* gazetesinde çıkan “Tasarruf ve Kadın” başlıklı yazı idi. Yazar Zeki Mesut (Alsan) bu makalesinde; kadının memleketin iktisadiyatı üzerindeki rolünün aile hayatındaki rolü kadar büyük olduğunu, aile bütçesini en iyi idare eden kadın olduğu için onun tasarruf konusunda da önemli roller oynayacağını, bu zamana kadar Türk ev idaresinin ve mutfağının tasarrufa yabancı kaldığını, ama bundan sonra milletçe tasarruf ameliyesine başlamak mecburiyetinde olduğumuzu belirtmiş, yazısını da bu husustaki ilk vazifenin Türk kadınına düştüğünü vurgulayarak bitirmişti.¹⁰⁰

Aynı gazetenin 20 Aralık 1932 tarihli nüshasında konuyla ilgili yayımlanan başka bir yazı da İffet Halim (Oruz) Hanım’ın kaleme aldığı “Başvekilimizin Türk Kadınlığına Verdiği Öğütler” başlıklı makale idi. İffet Halim Hanım, yazısında önce Başvekil İsmet Paşa’nın 12 Aralık günü yaptığı açılış konuşmasında Türk kadınının rolü üzerine söylediği sözlerden küçük alıntılar yapmış, sonra da iktisat davasında kadına büyük işler düştüğünden, Türk kadınının İsmet Paşa’nın tecrübelerine dayanarak gösterdiği yoldan yürümek ve ona uymak mecburiyetinde olduğundan bahsetmiştir. Şair ve yazarlığının yanı sıra dönemin önemli kadın hakları savunucularından olan İffet Hanım yazısını, “*İstiklal harbinin destanlık zamanlarında sürüye katılan Türk kadınından bu uygunluğu korkusuzca beklemek hakkımızdır. Millet kavradı, milletin benlikli adamları kavradı ve bundan sonradır ki bu kavrayış şuura geçti; artık bu millettten şuursuzluk beklenebilir mi? Türk kadını, yürüdüğü yolda bir daha hızlan, arş!*” sözleriyle tamamlamıştı.¹⁰¹

⁹⁹ “Münir Hayri Beyin bir konferansı-Kadın, tasarruf sahasında neler yapabilir?”, *Cumhuriyet*, 30 Kânunuevvel 1932, s.5.

¹⁰⁰ Zeki Mesut, “Tasarruf ve Kadın”, *Hakimiyeti Milliye*, 19 BirinciKânun 1932, s.1.

¹⁰¹ İffet Halim, “Başvekilimizin Türk Kadınlığına Verdiği Öğütler”, *Hakimiyeti Milliye*, 20 BirinciKânun 1932, s.3.

Bu arada *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, yazarlarından İffet Halim Hanım'ın 16 Aralık 1932 Cuma günü Ankara'da düzenlenen *Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi*'nde yaptığı konuşmaya da yer ayırmıştır. Mitingle ilgili yapılan 17 Aralık tarihli haberde gazete; İffet Halim Hanım'ın konuşmasında zikrettiği, “*Arkadaş sen bu yıl ne yaptın, kaç esbabını dıştan, kaç esbabını içten giydin, evine giren yiyeceği nerden aldın, bir kıyıya kaç para koydun, çocuğuna ne öğrettin? Bu hafta içinde batıdan doğuya kadar, bu topraklardan fıskıran ne varsa önümüze dikilecek ve bize soracaktır. Kaçınız beni yedi, kaçınız beni kullandı, kaçınız beni sevdi?*” şeklindeki sözlerinin altını çizerek kadının yerli malı kullanmadaki sorumluluğunu ön plana çıkarmaya çalışmıştır.¹⁰²

Basında, tasarruf ve yerli malı kullanımı dışında Kadın İktisat Sergisi hakkındaki yazılara da yer verildi. Bunlardan bir tanesi, Burhan Asaf'ın 17 Aralık 1932 tarihli *Hakimiyeti Milliye* gazetesindeki “Kadın İktisadiyatı Sergisi” başlıklı makalesi idi. Burhan Asaf makalesinde; Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin İsmet Paşa Kız Enstitüsü ile elele vererek ortaya çıkardığı Kadın İktisat Sergisi'nin, “*kadını bitirici ve kemirici bir müstehlik halinden çekip alarak onu rasyonel yani akıl hassalarımızı en iyi kullanan bir mütehasıs haline koymak*” amacıyla tertip edildiğini, bu manada ülkemizde düzenlenen ilk sergi olduğunu, ama ilk olmasına rağmen umulmayacak derecede bir başarı yakaladığını yazmıştır. Makalede ayrıca, bu serginin bir satış yapmaktan ziyade göstermek amaçlı tertip edildiğini, bu açıdan bakıldığında Türk ressam ve dekoratörlerinin kendilerini başarılı bir şekilde ispatladıklarını, fakat sergicilik sanatının bir ihtisas haline gelmesi ve sanatkârlarını yaratabilmesi için Ankara'ya sergi salonları yapılmasının şart olduğu yazmıştır. Burhan Asaf yazısını, Enstitü müdürünü, öğrencilerini, Vedat Nedim ile onun çalışma arkadaşlarını tebrik ederek tamamlamıştır.¹⁰³

19 Aralık 1932 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde de sergi hakkında başka bir yazı yer aldı. Ali Süreyya “Kadın İktisat Sergisi” başlıklı makalesinde; Başvekil İsmet Paşa'nın Tasarruf Haftası'nı açış konuşmasında kadınlar hakkında söylediği sözlerin değerinden, Türk kadınına iyi bir ev ve iyi bir anne olarak yetiştirmeye çalışan ilim ve terbiye müessesesi tarafından düzenlenen serginin başarısından bahsetmiştir. Yazar, İsmet Paşa Kız Enstitüsündeki sergiyi millî iktisat davasında kadının rolünü gösteren en güzel örneklerden biri olarak tanımlarken, bu faaliyetin sıradan bir sergiden

¹⁰² “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, *Hakimiyeti Milliye*, 17 Kânunuevvel 1932, s.1.

¹⁰³ Burhan Asaf, “Kadın İktisadiyatı Sergisi”, *Hakimiyeti Milliye*, 17 BirinciKânun 1932, s.3.

ziyade “ferde ve cemiyete faydalı, ileri bir hayat tarzının çok muvaffak bir öğretim ve telkin vasıtası” olduğunda da altını çizmiştir. Yazının devamında ise Başvekil İsmet Paşa'ya, “Tekniği çok kuvvetli bir eser” dedirten serginin muhtevası hakkında detaylı bilgiler vermiştir.¹⁰⁴

Ali Süreyya'nın sergiyle ilgili ikinci yazısı, 21 Aralık 1932 günü yine *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlandı. Yazar, “Aile ocağında inkılâp” başlıklı makalesinde serginin pavyonları hakkında detaylı bilgiler vermeye devam etmiştir. Ali Süreyya yazısında, kadınların yerli mallardan yaptıkları ürünlerden, modern tekniğin ev işlerine tatbik şekillerinden ve atık maddelerden yapılan eşyalardan çok etkilendiğini belirtmiş, kadının iktisadi hayata katkısı ve bu serginin kamuoyuna verdiği mesajı ise şu sözlerle ifade etmiştir:

Kadın iktisat sergisi israf etmeyen, yerli malı kullanan, yerli eşya ile evini ve hayatını süslemesini bilen iktisadi kadının bir millet iktisadındaki mühim rolü neler olabileceğini göstererek İsmet Paşanın son nutkundaki fikri maddeleştirmiştir. İdeal Türk kadını, Türk milli iktisadının beklediği, Türk Cumhuriyetini idare edenlerin görmek istedikleri kadın, işte düşünüşünü, emeğini ve yüksek bilgisini sergide gördüğümüz kadındır, bir kelime ile serginin kadınıdır!

Ali Süreyya aynı makalede, kız çocuklarının eğitilmesinde önemli bir rol üstlenen İsmet Paşa Kız Enstitüsünün başarısına ise ayrıca dikkat çekmiştir. O, Enstitüye devam eden öğrenci sayısının ilk sene 28, ikinci sene 53, üçüncü sene 80, dördüncü sene 695, bu sene de (1932) 847 olduğunu belirterek söz konusu başarıyı istatistiksel olarak gözler önüne sermeye çalışmıştır. Yazar, okulun son iki yılında Türk mütehassıslar eliyle yönetilmesinin bu başarıyı ve istatistiği daha anlamlı kıldığını da ilave etmiştir. Ali Süreyya sergi yazısını, “bu kadar iyi ve mükemmel bir kadınlık nesli yetiştirenlere teşekkür etme”nin “millî bir vazife” olduğunu söyleyerek noktalamıştır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Ali Süreyya, “İlk Kadın İktisat Sergisi-İsmet Pş. Enstitüsü sergisi, Başvekilin fikirlerine muvaffak bir misal olmuştur!”, *Cumhuriyet*, 19 Kânunuevvel 1932, s.1 ve 6.

¹⁰⁵ Ali Süreyya, “Aile ocağında inkılâp”, *Cumhuriyet*, 21 Kânunuevvel 1932, s.5.

Basında sergi izlenimlerini paylaşanlardan biri de İffet Halim Hanım idi. 27 Aralık 1932 tarihli *Hakimiyeti Milliye* gazetesinde yazısını kaleme alan yazar önce; sanata çok değer verilen bir dönemde söylemek ve yapmak istenen şeyleri elle tutulur gözle görünür hale getirmenin bize büyük faydalar sağlayacağını, bu yönüyle kendisinin Kadın İktisat Sergisi'ni çok anlamlı ve çekici bulduğunu yazmıştır. Devamında, sergiyi gezmeye gittiğinde oradaki atmosferden çok etkilendiğini, gördüklerinin etkisiyle bu etkinliği, *memleket+inkılap+kadın=Sergi* şeklinde formülize edebileceğini, dünyanın yaşadığı sıkıntı ile Türkiye'nin inkılabı içinde hem kaliteli yaşamının hem de tasarruf yapmanın hiç kolay bir iş olmadığını, bu anlamda söz konusu serginin kişilere güzel mesajlar ve fikirler verdiğini belirtmiştir. Sergiyi son derece başarılı bulan İffet Halim Hanım, başta Enstitülü kız öğrenciler olmak üzere sergi için canla başla çalışanlara teşekkür ve tebriklerini iletmeyi de ihmal etmemiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁶ İffet Halim, "Kadın İktisat Sergisi", *Hakimiyeti Milliye*, 27 Birinci Kânun 1932, s.3.

SONUÇ

1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı olumsuz etkilerden Türkiye Cumhuriyeti de nasibini fazlasıyla aldı. Bu durum devleti, buhrandan etkilenen diğer ülkelerde olduğu gibi, sıkıntılardan kurtulmak için bazı kararlar almaya yöneltti. Bunların başında, ithalatın kısılması, halkın yerli malı tüketmeye teşvik edilmesi ve topluma tasarruf alışkanlığının kazandırılması geliyordu. Halkı tutumlu olmaya ve yerli malı üretip tüketmeye alıştırmamanın bir devlet politikası halini aldığı bu dönemde atılan adımlardan biri de Ankara'da 1929 yılının Aralık ayında Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kurulması oldu. Cemiyet, devletin büyük önem verdiği yerli malı politikasını uygulamak ve belirlediği amaçlara ulaşmak için uzun yıllar 12-19 Aralık tarihleri arasında *Tasarruf ve Yerli Malı Haftası* düzenledi. Bilhassa 1930-35 yılları arasında adeta birer kampanyaya dönen bu hafta boyunca yaptığı programlarla Cemiyet, ülkedeki tüketim biçiminin şekillenmesinde büyük rol oynadı. Nitekim adeta bir seferberliğe dönen yerli malı politikası ve Cemiyetin verdiği destek sayesinde ihracaatta ve yerli mallarının tüketiminde büyük artışlar yaşandı.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapsamında toplantı ve konferanslar düzenlemenin yanı sıra sergiler de açtı. Bunun en çarpıcı ve nadir örneklerinden biri, 15-23 Aralık 1932 tarihleri arasında Ankara'da Cemiyet ile İsmet Paşa Kız Enstitüsünün ortaklaşa düzenlediği *Birinci Kadın İktisat Sergisi* idi. Dönemin ekonomi politikasına hizmet eden Kadın İktisat Sergisi, ülkemizde o tarihe kadar bu amaçla yapılmış ilk ve tek sergi oldu. Sergiye ev sahipliği yapan İsmet Paşa Kız Enstitüsü de sergilediği performansla tüm dikkatleri üzerine çekti. Ankara'da 1928'de açılan ve Olgunlaşma Enstitülerine de temel teşkil eden Cumhuriyet'in bu ilk kız enstitüsünün elde ettiği başarı, ülkede meslek okullarının önemini bir kez daha gözler önüne serdi. Çünkü bu tür okullar, modern teknikle donanımlı, iktisatlı, Türk evinin yaşam şartlarını değiştirecek ideal Türk kadınının yetişeceği yerlerin başında gelmekteydi. İsmet Paşa Kız Enstitüsü, kızların sanat eğitimine ve meslek edinmelerine katkı sağlamanın yanı sıra açtığı sergiler ve hazırladığı ürünlerle Ankara'da kadın modasının oluşumuna da öncülük etti. 1933 yılında kurulan Sümerbank ile Enstitünün yerli malı kullanımına verdiği destek, aynı zamanda modern kadın giyiminin yerleşmesine de önemli katkılar sağladı.

Başlatılan tasarruf ve yerli malı kampanyasına devlet erkânı tüm gücüyle destek verdi. Özellikle Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, "*Azami tasarruf şiar-ı millimiz olmalıdır.*" sözüyle kampanyaya ilk günden

itibaren büyük destek vermekle kalmadı, sonraki süreçte de gerek yaptığı konuşmalar gerekse yerli mallardan hazırlattığı kıyafetleriyle her zamanki gibi halkına rol model oldu. Tasarruf ve Yerli Malı kampanyasına verilen en “güzel” destek ise Keriman Halis (Ece) Hanım’dan geldi. *Cumhuriyet* gazetesinin 2 Temmuz 1932 tarihinde düzenlediği güzellik yarışmasında “Türkiye Güzeli”, 31 Temmuz 1932’de Belçika’da yapılan yarışmada da “Dünya Güzeli” seçilen Keriman Halis, Tasarruf Haftası’nda babası Halis Bey aracılığıyla İzmir Ticaret Odasına gönderdiği mektupta, yakında Avrupa ve Amerika’ya seyahate çıkacağını belirtmiş ve oralarda yerli mallarımızdan ne şekilde propaganda yapabileceğini, kampanyaya nasıl faydalı olacağını sormuştur.¹⁰⁷ Sadece bu teşebbüs dahi Türk kadınının, her ne vasıfta ve görevde olursa olsun, Millî Mücadele’de olduğu gibi İktisadi Mücadele’de de devletin yanında olduğunu ve Büyük Atatürk’ün gösterdiği yolda yürüdüğünü göstermektedir.

¹⁰⁷ “Keriman H. Millî mahsullerimize propaganda yapmak istiyor”, *Vakit*, 22 Aralık 1932, s.2.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), Atatürk Koleksiyonu (1905-1980)

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Hakimiyeti Milliye

Milliyet

Son Posta

Vakit

Araştırma Eserler

Akpolat, Mustafa S., “Mimar Şevki Balmumcu’nun ve Ankara Sergi Evi Binası’nın Üzüntü Verici Öyküsü”, **Kebikeç**, S 16, 2003, s.309-321.

Aysan, Mustafa, **100. Doğum Yıldönümünde Atatürk’ün Ekonomi Politikası**, Es Yayınları, İstanbul 1980.

Bayındır Uluskan, Seda, “Atatürk Döneminde Vatandaşlık Politikasına Rum ve Ermeni Cemaatlerden Destek: Laik Türk Hristiyanlar Birliği ve Laik Ermeni Katolikleri Cemiyeti”, **9. Uluslararası Atatürk Kongresi, 12-15 Kasım 2019 Amasya, Bildiriler**, C III, Yay. Haz. Erdem Ünlen-H. Aytuğ Tokur, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, s.1991-2017.

Boratav, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1993.

Demirci, Sevtap, **Belgelerle Lozan**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015.

Duman, Doğan, **Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990.

_____, “Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C I, S 2, 1992, s.127-141.

Engin, Vahdettin, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye Ekonomisi”, **Modern Türkiye Tarihi**, Editörler: Süleyman Beyoğlu-Ali Satan, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s.175-196.

Hürkuş, Vecihi, **Bir Tayyarecinin Anıları**, Yayına Haz. Gönül Hürkuş Şarman-Sevim Hürkuş Maxon, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2022.

İnönü’nün Söylev ve Demeçleri-T.B.M. Meclisinde ve CHP Kurultaylarında (1919-1946), C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946.

Kılınç, Mustafa, **Ankara Zübeyde Hanım Anadolu Kız Meslek Teknik ve Meslek Lisesi (1928-2006)**, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2007.

Kuruç, Bilsay, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987.

Lozan Barış Antlaşması, Çev. Seha L. Meray, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Ökçün, A. Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1997.

Özçaylak, Aysu, **Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Yerli Malı Politikaları ve Uygulamaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017.

Sarıdoğan, Özcan, **Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları (1929-1949)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

Sezer Arıç, Ayten, “Ankara’da Modanın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 7, S 14, Güz 2011, s.3-15.

Pamuk, Şevket, **Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi-büyüme, kurumlar ve bölüşüm**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014.

Tekeli, İlhan-İlkin, Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983.

Tokgöz, Erdiñç, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004.

Toprak, Zafer, **Türkiye’de “Milli İktisat” (1908-1918)**, Yurt Yayınları, Ankara, 1982.

Tosun, Çiler Buket-Özsu, Arda Can, “Cumhuriyet Döneminin Art Deco Mobilya Tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk’ün Çalışma Odası”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 2, Aralık 2014, s.216-235.

Elektronik Kaynaklar

Küçükyıldız Gözelce, Damlanur, “Münir Hayri Egeli”, **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/munir-hayri-egeli-1899-1970/>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2023.

Yılmaz Genç, Sema, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-iktisat-ve-tasarruf-cemiyeti/>, Erişim tarihi: 11 Mart 2023.

“Elit Çikolata 1924”, **Yüzyıllık Hikâyeler**, <https://yuzyillikhikayeler.com/tarihi-markalar/elit-cikolata/>, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2023.